4. og 5. Hæfte

Tidsskriftet er Medlemsblad for „Naturhistorisk Forening for Jylland", „Naturhistorisk Forening for Sjælland", „Naturhistorisk Forening for Lolland-Falster" og „Naturhistorisk Forening for Fyn"

REDAKTION:
ALBERT JENSEN, SIGFRED KNUDSEN.

I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN, KØBENHAVN.

CLEMENSTRYKKERIET (C. REIMANN)

AARHUS 1933.

Ornithologiske Iagttagelser i Thy og Vestjylland.

Af Thorvald Kjær.

I Foraaret 1933 (Maj og Juni) foretog jeg en Del Rejser og Undersøgelser i Thy og Vestjylland, hovedsalig med det Formaal at undersøge, i hvor stor Udstrækning den i de senere Aar saa stærkt tiltagende Udtørring af Søer, Opdyrkning af Moser og Beplantning af Heder havde nedsat Antallet af flere af vore sjældnere og interessante Ynglefugle, i første Række Rørdrum (*Botaurus st. stellaris* L.), Rørhøg (*Circus ae. aeruginosus* L.), Hedehøg (*Circus pygargus* L.), Klyde (*Recurvirostra a. avocetta* L.), Hjejle (*Charadrius a. apricarius* L.), Tinksmed (*Tringa glareola* L.) og Dværgmaage (*Larus minutus* Pall.), et Spørgsmaal jeg i flere Aar har arbejdet med og foretaget adskillige Rejser for at faa nogenlunde bestemt oplyst.

Om Udbyttet af disse Undersøgelser kan i det hele og store straks siges, at de gav det uventede og glædelige Resultat, at der for mange Fugles Vedkommende synes at være ikke saa lidt Fremgang, hvilket — trods Indskrænkningen af Ynglepladserne — sikkert skyldes de strengere Fredningsbestemmelser og Fred paa Ynglepladserne i Rugetiden. Denne Fremgang gælder navnlig Rørdrum, Klyde, Stor Kobbersneppe og Brushane. En Fugl som Skehejren (*Platalea l. leucorodia* L.), der flere Gange har forsøgt og ogsaa er fundet ynglende i Danmark, saaledes i Vejlerne i Hanherred 1928 [1]), findes

A. Heilmann fot.

Fig. 1. Skehejrerede i Vst. Hanherreds Vejler $^{2}/_{6}$ 1928.

[1]) V. Holstein: Skehejren (*Platalea leucerodia*) som ynglende i Danmark. D. O. F. T., Aarg. 1928, pag. 111, og Aarg. 1932, pag. 49.

A. Heilmann fot.

Fig. 2. Skehejre. Ungfugl.
Vejle i Vst. Hanherred. Juli 1928.

desværre næppe mere ynglende her i Landet. Paa sidstnævnte Lokalitet, hvor den ogsaa angives at have ynglet i 1929[1]) har jeg — og forøvrigt flere Ornithologer — forgæves eftersøgt den i Aarene 1930, 1931, 1932 og nu sidst den 14. Maj 1933, uden saa meget som at se Fuglen. At Skehejren er ret kendt af Omegnens Beboere har jeg flere Gange faaet bekræftet, da der blev mig fortalt om den „hvide Stork", der ynglede i Vejlerne. — Da der endnu findes ret store Kolonier af Skehejrer i Holland, maa vi haabe, at nogle Par atter kan forvilde sig herop og yngle paany. At faa Fuglen at se paa Vestkysten af Jylland, hvor Skehejren oftest er iagttaget,[2]) er ikke saa helt sjældent endda. De stammer sikkert fra Kolonierne i Holland.

Til Gengæld for Skehejren, der foreløbig synes at være forsvundet som Ynglefugl i Vejlerne, er Graagaasen (*Anser a. anser* L.) uden al Tvivl blevet fast Ynglefugl i dette vidunderlige Fugleterræn. Da jeg den 14. Maj i Aar besøgte Selbjerg Vejle, saa jeg en Flok Graagæs paa 22 Stk. fouragere inde paa Engene samt 2 Flokke paa henholdsvis 7 og 12 Stk. i Luften paa samme Tid. Selvom en stor Del af disse Gæs maaske er unge, ikke yngledygtige Fugle, tror jeg alligevel, at det er en ret anseelig Koloni, der nu yngler i Vejlerne. Det er en meget glædelig Tilvækst, da vi i Jylland foruden denne ret nye Ynglekoloni — undtagen maaske ganske enkelte Par — kun har Graagaasekolonien i Birke-Pøl i Sønderjylland. I Vejlerne fredes Graagaasen meget strengt i Yngletiden, og

[1]) V. Holstein: Fuglelivet paa Vejlerne i Han Herred. D. O. F. T., Aarg. 1932, pag. 49.

[2]) Finn Salomonsen: Om Skehejren i Vestjylland. D. O. F. T., Aarg. 1928, pag. 119.

Th. Kjær fot.

Fig. 3. Udsigt over Selbjerg Vejle, Ynglepladsfor mange Arter Vadere og Fourageringsplads for Graagæs. $^{14}/_{5}$ 33.

da den er en særdeles klog Fugl — Bengt Berg mener den klogeste af alle Fugle —, der anbringer sin Rede paa saa utilgængeligt et Sted som muligt, er der Haab om, at vi kan beholde Graagaasen som Ynglefugl i Jylland.[1])

Med en Fugl som Tinksmeden, som Overlæge O. Helms i sin Bog „Fugle i Mark, Skov og Mose" (1930) anfører som værende i meget stærk Tilbagegang, er det sikkert ikke saa galt fat, som Forfatteren mener. Den findes ingen Steder særlig talrigt, men jeg har dog set den paa Ynglepladsikke saa faa Steder; dog herom senere.

For en enkelt Fugl er der imidlertid en sørgelig Tilbagegang at paavise, nemlig Hjejlen. Denne Fugl kan ikke tilpasse sig kultiverede Omraader, saa naar dens egentlige Ynglepladser, vidtstrakte, sumpede Heder, forsvinder, forsvinder ogsaa Hjejlen.

Terrænet Hanstholm—Klitmøller.

Paa ovennævnte Rejser i Foraaret 1933 besøgte jeg den 12. Maj Terrænet mellem Hanstholm og Klitmøller for at faa oplyst, i hvor stor Udstrækning Hjejlen endnu findes ynglende her, formentlig det Sted i Danmark, der huser flest ynglende Hjejler[2]).

[1]) Th. Kjær: Lidt om Fuglelivet i Thy og Vejlerne Nord for Limfjorden. „Flora og Fauna", 1929, pag. 109.

[2]) Th. Kjær: Hjejlen som Ynglefugl i Danmark. „Flora og Fauna", 1932, pag. 72.

Terrænet, en Del af Vestkystens Klitrække, er et pragtfuldt, uberørt og øde Stykke Natur med storslaaede Linier; det strækker sig med meget høje Klitrækker, afbrudt af større eller mindre Hedestrækninger, langs Vestkysten af Jylland og fra Kysten til langt ind i Landet, enkelte Steder næsten helt ind til Thisted-Hanstholm-Vejen. En stor Del af det er tilplantet med Naaletræer, navnlig den store Tved Plantage, der breder sig fra nævnte Vej ud imod Kysten og foreløbig er naaet til Klitsøen Blegsø. Mod Syd findes Sønder Vilsbøl Plantage ved Klitmøller.

Den nævnte Dag var jeg paa Turen ledsaget af Fotograf A. Scharling, Thisted, der gennem flere Aars Studium nøje kender Lokaliteten. Inden vi forlod Hanstholm, gennemsøgte

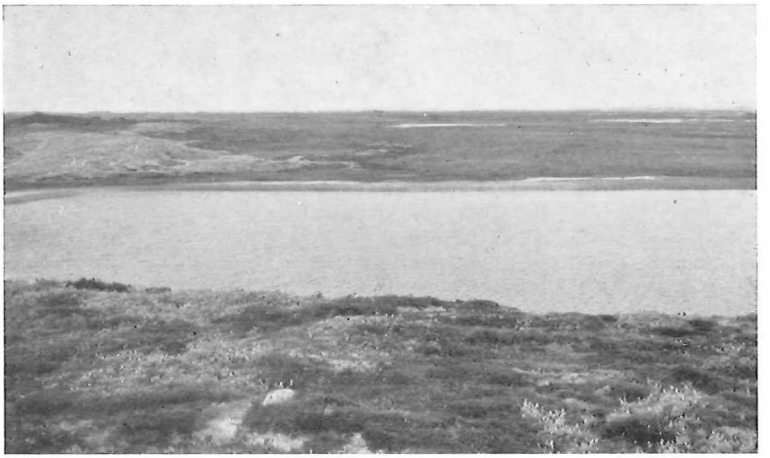

Fig. 4. Blegsø, taget lige mod Vest. A. Scharling fot.

vi de sandede Marker, der paa en Højderyg strækker sig fra Hanstholm over Rær til Vigsø, et Sted — forresten maaske det eneste Sted i Thy —, hvor Pomeransfuglen (*Eudromias morinellus* L.) træffes paa Foraarstrækket. Desværre var Undersøgelserne negative, da Tidspunktet var ca. 8 Dage for tidligt. Vi talte med Møller Hald i Rær, en ivrig Jæger og Ornitholog, der i en lang Aarrække, bl. a. sammen med Konservator Ewald Hansen, tidl. Thisted, nu Aarhus, havde studeret Fuglelivet, specielt Pomeransfuglen, i Thy. Han fortalte, at den var en aldeles sikker Gæst hvert Aar i den sidste Trediedel af Maj. Enkelte Aar var Fuglen blevet set noget tidligere, ja, endog fra midt i April havde han Notater

om Fuglens Forekomst, men dette hørte dog til Sjældenhederne. I den sidste Trediedel af Maj, undertiden først i Juni, kom Hovedtrækket. Den synes kun at trække i tørt Vejr og synes at have sine bestemte, tørre, sandede, ikke tilsaaede, Marker, hvor den altid er at se paa Trækket; f. Eks. var en sandet Mark umiddelbart Nord for Rær Mølle en særdeles yndet og næsten altid sikker Hvileplads paa Trækket. Under Opholdet var Pomeransfuglen meget tillidsfuld, saaledes at man kunde gaa den ganske nær. Møller Hald fortalte, at Jægerne i sin Tid, da Jagten var tilladt paa Fuglen om Foraaret, undertiden ligefrem brugte at „gjenne" Pomeransfuglene tættere sammen i Flokkene, saaledes at der faldt flere Fugle i eet Skud. I Aar var Hovedtrækket imidlertid ikke kommet endnu. Der var set en lille Flok paa 5 Stk. paa forannævnte Lokalitet ved Rær Mølle samt en enkelt Fugl ved Stranden, et Sted, hvor den meget sjældent saas. Møller Hald havde ikke Indtrykket af, at den var aftaget i Antal af nogen Betydning. Den saas stadig hvert Aar i ret stort Antal. Konservator Ewald Hansen, hvem jeg nogle Dage senere talte med om den, bekræftede Møller Halds Udtalelser og tilføjede, at Pomeransfuglene i afdøde Lehn Schølers Samling stammede fra Rær-Vigsø.

Fra Hanstholm gik Fotograf Scharling og jeg et Par Kilometer inden for de yderste Klitrækker med Klitmøller som Maal. Vi havde kun gaaet ca. 1 km mod Sydvest, da vi hørte Hjejlens vemodige Fløjt „thyi". Trods ret nøje Undersøgelse af Terrænet, paa Kortet angivet i Nærheden af nogle Udflyttergaarde, Saarup, synes der ikke at være mere end 2 Par paa en temmelig stor Hedestrækning. Den næste store Strækning, vi passerede, bestod enten af høje, nøgne Klitter, nyplantede Plantager eller delvis opdyrket Land, hvor Hjejlen ikke fandtes. Medens vi gik hen over Klitterne, blev vi meget forbausede, da vi fra en lille, lyngklædt Dal imellem to høje Klitter, atter hørte Hjejlen. Fuglen, vi saa og hørte, var en Hun, en typisk dansk Hjejle næsten uden sort paa Brystet. Lokaliteten synes absolut ikke egnet for ynglende Hjejler, da det paagældende Hedestykke var forholdsvis meget lille, selv om der var Fred og meget øde. En ivrig Eftersøgning for at finde Rede eller faa Hannen til at lette var resultatløs. Som bekendt holder Hjejlen meget haardt paa Reden og navnlig haardt henimod Rugetidens Ophør. At der var Rede var hævet over enhver Tvivl. Hunnen var altfor ængstelig ved vort Besøg. Den fløj klagende fra Tue til Tue rundt omkring os for at faa os bort fra det farlige Sted og fulgte os med Øjnene hele Tiden, medens vi gik rundt i

Cirkel og undersøgte den „mistænkelige Plet"; først da vi havde fjernet os et Par Hundrede Meter derfra, holdt den op med at klage.

I Egnen Vest for Klitsøen Blegsø fandt vi igen Yngleplads for Hjejlen. Her findes et stort Stykke Hede paa mange Hundrede Hektar Land, fuldstændig uberørt af Menneskehaand og langt fra menneskelig Bebyggelse, med alt, hvad Hjejlen ønsker sig: store, ensomme Vidder, sumpede Pletter og Tuer med Rensdyrlav, hvori Fuglen kan bygge Rede. — Her saa vi 5 à 6 Par Hjejler. Hvor stort Antallet af ynglende Hjejler er paa denne Lokalitet, er vanskeligt at sige, da det som tidligere nævnt drejer sig om et stort Areal. I 1927 fandt Fotograf Scharling paa en enkelt Eftermiddagsekskursion 4 Reder.

Paa vor Vandring fra Hanstholm til Vilsbøl Plantage ved Klitmøller havde vi nu set ca. 8 Par. Da vi selvfølgelig ikke paa en enkelt Dag paa saa stort et Omraade kan komme overalt, hvor der er Sandsynlighed for at finde ynglende Hjejler, mener jeg at kunne anslaa Antallet af ynglende Hjejler — ogsaa efter Samtale med stedkendte Folk — til mindst 10-15 Par. Det omhandlede Hedestykke Vest for Blegsø synes foreløbig ikke at skulle beplantes, saaledes at vore ynglende Hjejler, der tidligere ynglede i de fleste Klitheder fra Skagen til Blaavandshuk, men nu de fleste Steder enten er borte eller kun optræder meget sparsomt, her har et Fristed, der sikrer Fuglen for vor Fauna et Stykke ud i Fremtiden. Et Lyspunkt har det været for mig at erfare, at der ogsaa paa Kalsmærsk Hede i Aar findes en Del Ynglepar, ellers lyder Meldingerne — efter fornyede Undersøgelser fra Vestjyllands Hedeegne — i Aar paa „ingen ynglende" eller „meget sparsomt ynglende". Muligvis burde Hedestykket ved Blegsø, der — økonomisk set — kun har ringe Værdi, fredes dels som Naturmindesmærke for Hjejlen og dels af Hensyn til den særprægede Natur[1]).

Hvad vi saa af Fugle paa forannævnte Tur foruden Hjejlen var meget sparsomt. Af Smaafugle var det nærmest Sanglærker, der til Gengæld optraadte i stort Tal. De omtalte Klitsøer gjorde et ret fuglefattigt Indtryk. Der ynglede en Del Hættemaager, Graaænder, Blishøns, Rødben og Dobbeltbekkasiner samt enkelte Par Tinksmede, af hvilke Fugle vi i Dagens Løb saa 4 à 5 Par, alle ved eller i Nærheden af Blegsø. Medens Tinksmeden ustandselig udstøder sit æng-

[1]) Efter Dansk Naturfredningsforenings Aarsskrift 1932-33, Side 143, § 22, lader det til, at Klitterne mellem Hansted og Klitmøller bliver fredede, saa der er Haab om, at Hjejlen stadig vil holde til dèr.

stelige „Tink-Tink", maaske rettere „Dink-Dink", naar den har Unger, er Fuglen tavs, naar den har Æg, hvorfor det ikke lykkedes os at finde Rede, hvortil Tidspunktet var lovlig tidligt. Fra det nærliggende Vesterhav saas en Del Maagearter, Svarbag-, Sølv-, og Stormmaager samt en Del Fjordterner paa Visit ved de ovennævnte Klitsøer.

Medens vi gik langs Blegsø, kom pludselig en gammel Hedehøgehan flyvende langs Bredden, søgende efter Føde. Da denne Kærhøg, som man for nogle Aar siden ikke mente ynglede i Thy, tidligere (foruden af Fotograf Scharling) er set paa denne Lokalitet i Yngletiden [1]), ligger det nær at an-

Th Kjær fot.

Fig. 5. Skadereden i Klitten fotograferes. $^{13}/_{5}$ 33.

tage, at den nu har bredt sig saa meget mod Nord, at den ogsaa er Ynglefugl i Thy.

Plantagerne Vest for Klitsøerne gjorde et meget fuglefattigt Indtryk. Vi saa og hørte en Del Gulspurve, Sortmejser, en enkelt Gøg og Spurvehøg; det var alt. En Ejendommelighed var det at se en Skaderede i en enlig Busk paa en nøgen, forblæst Klittop, langt fra menneskelig Beboelse.

Østerild Fjord.

Østerild Fjord i Hanherred i Thy er en gammel Havarm, der fra Limfjorden strækker sig mod Nord til Østerild By og mod Nordvest ved vidtstrakte, vandrige Engdrag er

[2]) V. Holstein: Fuglelivet paa Vejlerne i Han Herred, D. O. F. T., Aarg. 1932, pag. 50.

forbundet med Arup-Vesløs Vejle og ender i Tømmerby Fjord. Tilsammen danner disse nævnte Vejler en vestlig Del af de store Vejler i Hanherred, adskilte ved Højderyggen Hannæs med Skaarup Odde fra den nærliggende østlige Del: Bygholms Vejle, Selbjerg Vejle, Han Vejle og Lund Fjord. Disse Havarme eller „Vejler", som de kaldes, begyndte et engelsk Selskab i Midten af forrige Aarhundrede paa at udtørre, idet der blev bygget Dæmninger langs Limfjorden og op igennem Vejlerne, gravet Kanaler og Grøfter, anlagt Pumpestationer bl. a. ved Bygholms Vejle og Østerild Fjord. Udtørringen viste sig imidlertid at være forfejlet, idet den indvundne Jordbund bestod af ufrugtbart Sand, hvilket faktisk gælder alle Vejlerne. Dette i Forbindelse med de sædvanlige Skuffelser ved Inddæmning: Dæmningsbrud (1874), Oversvømmelser, ugunstige Tider etc. har bevirket, at Udtørringen nu foreløbig er delvis opgivet. Pumpestationen ved Østerild Fjord er endda helt nedrevet. Har Udtørringsforsøgene ikke svaret Regning, har vort Land til Gengæld faaet et Sted, et Fuglenes Eldorado, der ikke findes Mage til i Landet, idet det mægtige Vejleareal, ca. 8000 Tdr. Land, som det ser ud i Dag, med sine store Rørskove, lavvandede Søer, vandrige Enge, sin afsides Beliggenhed og Fred forbinder Tippernes flade Enges og Vester Stadil Fjords Rørskoves Betingelser for et rigt Fugleliv af Svømme- og Vadefugle, som da ogsaa findes her. Ingen af Vestkystens „gode" Fuglesteder kan samtidig opvise et saa rigt og forskelligartet Fugleliv som Vejlerne i Hanherred. Mest interessant er — ornithologisk set — vel nok Bygholm Vejle og Selbjerg Vejle, hvor — som tidligere nævnt — Skehejren ynglede i 1928, og hvor saa sjældne Arter som Dværgmaagen og sikkert ogsaa Graagaasen yngler, begge Arter, der endnu ikke er fundet ynglende i de andre Vejler.[1]) Derimod yngler Rørdrum og Rørhøg i de fleste af Vejlerne. Da Bygholms Vejle og Selbjerg Vejle imidlertid flere Gange er behandlet i Litteraturen[2]) skal jeg indskrænke mig til, for at give et Billede af Fuglelivet i Østerild Fjord -- der mig bekendt ikke tidligere er omtalt særskilt — oplyse, hvad jeg saa paa en Tur til Lokaliteten sammen med Fotograf Scharling, Thisted, den 13. Maj 1933.

[1]) I Juni 1933 saa Stiftsprovst Skat Hoffmeyer en Knarand i Bygholms Vejle.

[2]) Th. Kjær: Lidt om Fuglelivet i Thy og Vejlerne Nord for Limfjorden, „Flora og Fauna", Aarg. 1929, pag. 109.
V. Holstein: Fuglelivet paa Vejlerne i Han Herred. D. O. F. T., Aarg. 1932, pag. 49.

A. Scharling fot.

Fig. 6. Parti fra den inderste Del af Østerild Fjord, set fra Broen.

Fra Østerild By gik vi ad Dæmningen, der danner Skellet mellem Østerild Fjord og Arup-Vesløs Vejle. Allerede, da vi kom til den første Eng, fik vi Indtrykket af et rigt Fugleliv. Paa en Skoggerplads, en lille græsklædt Tue, ude i Engen sloges 12 Brushaner, hvoraf 2 med helt hvid Krave, medens enkelte Brushøner saas i Nærheden og flere Par Ryler, Rødben, Viber højlydt gav deres Mishag til kende ved vor Nærværelse. Den „tikkende" Dobbeltbekkasin havde valgt en Hegnspæl til Stade, medens Magen voltigerende „brægede" i Luften. Da vi nærmede os Kanalen, der forbinder Østerild Fjord med Vesløs Vejle, lettede fra Rørene ved Kanalen adskillige Graaænder, Skeænder, Taffelænder og Gravænder, medens en Del Blishøns og en enkelt Rørhøne forsvandt ind mellem de skærmende Rør. Langs Vandløbene saas mange Moseterner, hvoraf der findes ikke saa faa Kolonier ved Østerild Fjord, bl. a. en ret stor Koloni i Nærheden af Hovsør Skole. Moseternen er særdeles tillidsfuld, saa længe den ikke har Æg eller Unger. Er dette Tilfældet, og man kommer i Nærheden af dens Rede, er den meget arrig og nærgaaende overfor Iagttageren. Endvidere saas en Del Fjordterner, enkelte Dværgterner, Storm- og Sølvmaager og naturligvis talrige Hættemaager. Denne sidste Maage, der ruger uhyre talrigt — desværre vel næsten alt for talrigt af Hensyn til andre Arter — i Bygholms Vejle, og Selbjerg Vejle, er ikke saa talrig ynglende ved Østerild Fjord.

Medens vi gik paa Dæmningen, hørte vi Rørdrummens „Brøl", en Lyd, der meget ligner den Lyd, der fremkommer, naar der pustes i en tom Flaske, inde fra Rørskovene, hvorover et Par Rørhøge svævede. I stille Vejr kan Rørdrummens Brøl høres langt bort. For muligvis at finde en Rede af disse to sjældne og interessante Arter, gik vi ind igennem Rørskovene for at undersøge disse nærmere. Undersøgelsen gav intet Resultat; i saadanne Rørskove, hvor man vader i Vand og Mudder til Knæene, og hvor Rørene naar op over Hovedet, er det meget vanskeligt, hvis det da ikke sker ved et rent Held, at finde Rede af disses 2 Fugle, saa længe de kun har Æg. Særlig vanskeligt er det at finde Rørdrummens Rede, da Rørdrummen ofte — i Modsætning til Rørhøgen — forlader Rørene uden at flyve op. Naar Rørhøgen har Unger, og de gamle Fugle ofte ses gaa op og ned fra Rørene med Føde til Ungerne, er det noget lettere. Heldigvis bestaar Bunden af Østerild Fjord af Sand, saa selve Fremmarchen var ikke saa besværlig endda. Ved Ankomsten ud til det aabne Vand i Fjorden ventede der os en Overraskelse, idet der uden for Rørskovene langs disse laa en Del Smaaøer, hvor Klyden ynglede. Dette var en meget ejendommelig Yngleplads i Forhold til Ynglepladserne i Bygholms-Selbjerg Vejle, hvor Klyden yngler paa tørre Steder i Engene, ofte i Nærheden af de saakaldte „Loer" (lavvandede Vandhuller). Paa den første Ø, vi besøgte, var der 2 Reder, hvorfra Rugefuglene straks ved vor Ankomst fløj af Rederne og helt bort. Ialt saa vi i den østlige Del af Østerild Fjord

A. Scharling fot.

Fig. 7. Smaaholme i Østerild Fjord. Yngleplads for Klyder. I Baggrunden store Rørskove.

Th. Kjær fot.

Fig. 8. En af Holmene paa Fig. 7. Det hvide i Kanten er Skum.

ca. 12 Par Klyder, og da Fuglen ogsaa findes i den vestlige Del samt paa Arup Holm, hvor vi senere paa Dagen saa 6 Par, er det ikke saa faa Par, der findes paa denne Lokalitet, som jeg i Litteraturen ikke tidligere har set anført som Ynglepladsfor Klyden.

Klyden synes at brede sig meget i Vejlerne. Foruden den store Koloni (ca. 30-40 Par) i Bygholms Vejle findes Klyden ogsaa i Selbjerg Vejle (enkelte Par), Vesløs Vejle (ca. 10 Par), og som nu anført Østerild Fjord, Arup Holm og

A. Scharling fot.

Fig. 9. Klyderede paa den lille Holm paa Fig. 8.

sandsynligvis, efter hvad der blev os fortalt af de lokale Beboere, paa flere Holme langs Limfjorden.

Paa selve Søfladen af Østerild Fjord saa vi adskillige Andearter, nogle Toppet Lappedykker samt ikke saa faa Toppet Skallesluger, som synes at være talrigst i Østerild Fjord af alle Vejlerne, hvilket vel skyldes den nære Forbindelse med Limfjorden. Medens vi saa efter Skalleslugerne, kom en Flok Graagæs paa 14 Stk. flyvende fra Vesløs Vejle ud over Fjorden.

Langs Limfjorden saa vi en Del Strandskader, Rødben, Hvidklirer, en lille Flok Kobbersnepper paa 8 Stk, en Del Strandhjejler, enkelte Mudderklirer samt de almindelige Maage-

A. Scharling fot.

Fig. 10. Rede af Stor Lappedykker.
Østerild Fjord.

og Ternearter. Udenfor Arup Holm laa en stor Flok Knortegæs, der lettede ved vor Ankomst og forsvandt mod Vest.

Paa Hovsør Holm mødte vi Dagens største ornithologiske Oplevelse, idet vi her paa en sumpet, moseagtig Eng saa en stor Flok Nordlig Hjejle, (*Ch. apricarius altifrons* Brehm) ca. 300-400 Stk. Fuglene saa ud til at være meget rejsetrætte, da de lod sig komme ganske nær. Det var et imponerende Syn at se saa mange Hjejler, alle i fuld Sommerdragt med sort Bryst og alle Front imod Vinden. Fuglene fouragerede ikke, men synes at have slaaet sig ned for Natten. Det moseagtige Sted var glimrende valgt, da de faldt fuldstændig sammen med Omgivelserne. Hvis enkelte af Fuglene ikke

havde bevæget sig, havde vi trods den korte Afstand næppe opdaget dem. Da jeg Dagen i Forvejen ved Blegsø havde set danske, ynglende Hjejler, kunde jeg nu tydelig se Forskellen i Farvetegningen, idet Farverne paa Nordlig Hjejle er meget stærkere og skarpere adskilte. Tidspunktet at se trækkende Hjejler var ret sent, da de plejer at være borte i Begyndelsen af Maj.

Om Østerild Fjord udtalte .Fotograf Scharling, der gennem mange Aar bl. a. sammen med Lærer Foged, Hovsør, har studeret denne Lokalitet, at der her findes de samme ynglende Arter som i de øvrige Vejler, dog formentlig med Undtagelse af faa Arter som Graagaas, Troldand, Spidsand, Sandterne og Dværgmaage, der alle findes i Selbjerg Vejle,

A. Scharling fot.

Fig. 11. Graaanderede i Rørbunke. Østerild Fjord.

hvad jeg selv konstaterede Dagen efter den 14. Maj. Af Ænder findes Graaænder, Skeænder, Taffelænder og Gravænder talrigt. For Vadefuglenes Vedkommende var det mig en Skuffelse, at jeg ikke den nævnte Dag saa Stor Kobbersneppe, der yngler ret talrigt i den sydlige Del af Bygholms Vejle og angives at findes faatalligt ved Østerild Fjord, hvor Hr. Scharling saa enkelte Par i 1932.

Sumpvadere saa vi ingen af paa Turen. Disse Fugle er det, med Undtagelse af Rørhønen, der ofte ses fremme i Søkanten, vanskeligt at faa at se, naar man ikke har Hund med til at jage Fuglene op. I 1932 fandt Fotograf Scharling Rede af Vandrikse i Nærheden af Hovsør Skole. Reden, der var fuldstændig overdækket, blev røbet ved, at der førte en Løbegang ind til den. Af Plettet Rørvagtel er ogsaa tidligere fundet Rede her.

A. Scharling fot.

Fig. 12. Rede af Vandrikse. Østerild Fjord. Reden var helt lukket, øverste Del af den fjernet af Hensyn til Fotograferingen.

Af Smaafugle saas de almindelige Arter som Sivsanger, Rørsanger, Rørspurv, Engpiber samt enkelte Gul Vipstjert.

Den 8. Maj 1932 saa Hr. Scharling en Sort Stork paa Visit i Østerild Enge.

Paa mine Rejser i 1933 og tidligere Aar har jeg ogsaa besøgt Vestkystens berømte Fuglesteder: Vester Stadil Fjord, Ringkøbing Fjord, Tipperne, Filsø, Kalsmærsk Hede, Fanø samt Marskegnene i Tønderegnen. Da disse Steder ofte tidligere er beskrevet, skal jeg ikke her komme nærmere ind paa Omtale af dem. Det samme gælder Frøslev Mose og Plantage ved Padborg i Sønderjylland, et ypperligt og interessant Fuglested, der bl. a. huser Hedehøg, Tinksmed, Urfugl, Storspove, Tredækker, Mosehornugle, Stor Tornskade, Lærkefalk, alle ynglende, hvilke Fugle jeg sammen med et større ornithologisk Selskab alle saa den 25. Maj 1933. Foruden disse interessante Arter saa vi bl. a. ogsaa 2 Traner, der dog sandsynligvis ikke yngler der, selv om Tranen yngler umiddelbart Syd for Grænsen, f. Eks. ved Gudskog Sø, og Frøslev Mose baade synes egnet, er stor nok og tilstrækkelig afsides beliggende til at huse ynglende Traner. Frøslev Mose vil imidlertid blive nærmere behandlet i dette Tidsskrift af Leo Moesgaurd i hans for Tiden løbende Artikel om Sønderjyllands Naturforhold og Fugleliv. — For Entomologer er Frøslev Mose sikkert ogsaa interessant; den

store Sommerfugl Svalehalen, *Papilio machaon,* findes f. Ex. ret talrigt her. Den nævnte Dag saa vi ca. 25.

Den 8. Juni 1933 aflagde jeg Besøg paa Hindø i Stadil Fjord sammen med Redaktør J. Bjerg Thomsen, Hee, for at se, om Klyden endnu ynglede der. Dette var imidlertid ikke Tilfældet mere. Paa Hindø ynglede i Engene langs Fjorden omtrent de samme Arter som i Halkjær Enge, nemlig Brushane, Stor Kobbersneppe, Rødben, Ryle, Strandskade og Fjordterne. Ejendommeligt var det at se Hættemaage og Stormmaage ruge næsten Side om Side paa Engene. I Rørene langs Fjorden fandtes flere store Hættemaagekolonier. Samme Sted fandtes en Del Lappedykkerreder. Af Andearter saa vi paa og ved Øen talrige Graaænder, en Del Skeænder, enkelte Atlingænder og Krikænder samt en Mængde Gravænder.

Fig. 13. Vadestedet til Hindø, der ses som en Stribe i Baggrunden. Th. Kjær fot.

Angaaende Udbredelsen i Jylland af de Fuglearter, som jeg særlig har iagttaget og haft min Opmærksomhed henvendt paa, skal jeg for de enkelte Arters Vedkommende, hovedsagelig efter egne Iagttagelser, oplyse følgende, der, naar Hensyn tages til den Tid, der er anvendt til Undersøgelserne, og det Omraade, der er Tale om, kun kan blive i store Træk:

Rørdrummen.

Med denne, maaske vort Lands ejendommeligste Fugl, er det ikke saa galt fat, som man for faa Aar siden troede. I „Danmarks Ynglefugle" (1926) skriver Forfatteren, Kon-

torchef Axel Koefoed om Rørdrummen: „Nu kender jeg kun eet Sted i Jylland, hvor den findes, og hvor der endnu i 1922 fandtes 3 til 4 Par, men derfra vil den snart forsvinde, da den bl. a. ofte skydes dèr paa Andejagterne om Efteraaret".

Da Rørdrummens Rede er en af de vanskeligste af alle Fuglereder at finde, saaledes at Faren for Indsamling af Æg af Ægrøvere er minimal, haaber jeg, at jeg ikke begaar nogen Indiskretion ved at oplyse, at den paagældende Lokalitet er Vester Stadil Fjord.

Nord for Limfjorden har jeg hørt Rørdrummen „pauke" eller „brøle" i Yngletiden i Bygholms og Selbjerg Vejler $^{14}/_{5}$ 1933 og ved Østerild Fjord $^{13}/_{5}$ 1933, alle Steder, hvor Rørdrummen har holdt til i flere Aar. Da Rørdrummen ogsaa angives at være hørt pauke i Tømmerby Fjord, hvor de mægtige Rørskove synes at give gode Betingelser for Yngleplads og man sikkert kan regne med, at der findes lige saa mange Par, som der er paukende Hanner, kan Antallet af ynglende Rørdrumme i hele Vejlearealet vel nok anslaas til mindst 5 Par.

Ved Nr. Nissum Fjord, som jeg ikke selv har besøgt, er Rørdrummen hørt i Yngletiden af flere Ornithologer, bl. a. Apoteker Amor Hansen, Ulfborg. Da denne Lokalitet er en af Rørdrummens gamle Ynglepladser, ligger det nær at antage, at den stadig findes dér, selv om det sikkert kun drejer sig om ganske faa Par. I Jagttiden om Efteraaret er det ikke saa sjældent, at Rørdrummen er skudt der.

Vester Stadil Fjord er Rørdrummens Eldorado og sidste store Skanse i Danmark. Herfra er sikkert de øvrige vestjydske Ynglepar udgaaet. I 1932 anslog jeg, efter det Antal Rørdrumme, jeg havde set og hørt, Antallet af ynglende Par der til mindst 6 à 8. Da jeg besøgte Fjorden i Foraaret 1933, opgav Redaktør J. Bjerg-Thomsen, der gennem mange Aar som Jagtlejer, Ornitholog og Lystfisker kender Terrænet ud og ind, at der i Aar sikkert fandtes 15 à 20 Par i hele Vester Stadil Fjord Komplekset. Selv om der er mange Rørdrumme paa en Lokalitet, hører der et vist Held til at faa den at se om Dagen, hvis den ikke tilfældigvis flyver over Rørene eller man jager den op fra disse. Mange Rørdrumme gaar slet ikke paa Vingerne, selv om man jager Fuglen bort fra dens Rede, hvad der var Tilfældet ved en Rede, Redaktør Bjerg-Thomsen og jeg besøgte den 26. Maj 1933. Vi var 2 Gange ude ved Reden, der indeholdt 5 Unger, fra 2 til 8 Dage gamle, uden at faa den gamle Fugl at se. Den var i god Tid forsvundet imellem Rørene.

(Fortsættes).

Fortsættelse af „Botaniske Kauserier XX" 1933, S. 3 og S. 41. Af L. P. Lauritsen, Trandèrup, Ærø.

Ja, kun forholdsvis faa af Navnene er gamle danske Navne, saasom „Faa til Liffs", „Putibug", "Liusebrand", „Jordhumle" og „Bladløs". Langt de fleste er Oversættelse fra Tysk eller Latin, eller det er simpelthen de latinske Navne selv, der er gaaet over i det danske Sprog, hvor de har vundet Borgerret og holder sig den Dag i Dag f. Eks. Isop, Salvie, Koriander, Lavendel og Anis.

Nu og da sker det, at Smith tager en fremmed Plante med, naar den kunde faas hos Urtekræmmerne, der rejste rundt og solgte medicinske Plantestoffer, men i saa Fald er det bemærket. En og anden Gang sker det, at han kommer i Tvivl om, hvad det er for en Plante, Bock mener, — han mangler jo Billederne i den første Udgave, der stod til Smiths Raadighed, og saa søger han tilbage til den mindre og mere overkommelige Brunfels, hvor de gode Billeder er ham en Støtte, men i saa Fald bliver det ikke Bocks Plante, men Brunfels', og der kommer Afvigelser fra Hovedkilden, men ellers er der ingen Vanskeligheder ved at pille Smiths Planter frem hos Bock, og kan man bestemme disse, hvad man næsten altid kan, saa ved man ogsaa, hvad det er for en Plante, Smith har tænkt paa i det paagældende Stykke.

Men skulde man nu tvivle paa, om f. Eks. Attich ikke foruden Sommerhyld ogsaa skulde omfatte den almindelige Hyld, saa kan man dog ganske rolig gaa ud fra, at Smiths Attich er Sommerhyld, og k u n denne. Den almindelige Hyld træffer man hos Bock først i 3. Del, der omfatter Træer og Buske, og saa langt naaede Smith ikke denne Gang. Hans Urtegaard omfatter kun urteagtige Planter. Det er ikke det, at han ikke kendte Hylden, en saa almindelig kendt og skattet Lægeplante, jo, selvfølgelig kendte han den, og i Syltebogen — og i de senere Lægebøger — benytter han Blomster, Frugter og Bark af den, men her behøvede han ikke Bock, her stod han paa hjemlig Grund og havde fast Grund under Fødderne.

Lad os da pille nogle af de vanskeligst bestemmelige Planter frem og prøve paa at indentificere dem. Fredericie Udgaverne fra Tresserne og Halvfjerdserne, der har villet modernisere gamle Smith, har tolket en Del af Planterne, men unægtelig uden synderlig Held, ja, man fristes til at sige, at hvor der er en Faldgrube, er Udgiveren uhjælpelig dumpet i den. Af disse Fortolkninger bliver Læserne ikke synderlig kloge, men værre bliver det, naar der i Teksten henvises til den i Tresserne paa Hempelske Forlag i Odense udkomne danske Udgave af Schuberts Naturgeschichte des

Pflanzenreichs in Bildern, en Bog, der i alt Fald tidligere fandtes paa de fleste højere Skoler som Hjælpemiddel ved Botanikundervisningen. Henvisningerne her er mange Steder helt fortvivlede og endda ofte helt i Strid med Teksten, oven i Købet med Fredericie Udgavens egen. Bedre er Fortolkningerne i O. Olafsen: „Havebrug og Frugtavl i Norge i Middelalderen" af nogle af de Smithske Planter, der kunde tænkes at have været dyrket i Haverne.

Salvie. Der tales her, som i alle de tyske Kräuterbücher, om 2 Slags: den store = Læge Salvie og den lille eller „spisse Ørcken Saluie", og den sidste „loffuis" af Smith som den bedste. Den lille Salvie kaldes hos Chr. Pedersen „Salvie, som har smaa ørn" eller „Øricke Saluie". Simon Paulli siger, at Tyskerne kalder den „Edel Salbeye" og „Ohren Salbeye", og at det er ligesom den „hafde oc som den icke hafde Øhren".

I alle de gamle tyske Kräuterbücher siges, at den har smaa Ører ved Grunden af de store Blade, saaledes siger Bock, at den er den store lig, men at den har 2 smaa vedhængende Ører („Ørlin"), og en anden af de gamle Urtebogsforfattere Roszlin kalder den „Orecht Salbey", fordi den har smaa Ører ved Grunden af de store Blade. Endelig møder man i en Kräuterbuch fra 1744 Betegnelsen, geohret oder ungeohret.

Man skulde ikke mene, at der kunde være mindste Tvivl om, at den Plante, der her er Tale om, er *Salvia verticillata,* Krans Salvia, og ikke, som der har været ment, *S. pratensis*, Eng S. I Sverrige forekommer den endnu ret hyppig i Haverne i de sydlige Egne, forvildet fra gammel Dyrkning, og her i Landet har man, efter at Saaby fandt den første Gang ved Vrejlev Kloster, fundet den i de fleste Provinser. Alt tyder paa, at det er en ægte gammel Klosterplante. Naar Fredericie Udgaven kalder den Ørken Salvie og henviser til Eng Salvie, er der ikke megen Mening i det.

Foruden disse to Salvier er hos Smith, ligesom i alle de tyske Kräuterbücher, omtalt en tredie Salvie Art, nemlig *Salvia Sclarea,* Tyskernes, Muskateller Salvie eller Scharlachkraut. Hos Smith kaldes den „Skarlagen".

Cypresse. Smiths Plante er ikke vor Cypres, men *Santolina Chamaecyparissus*, Santolin, der var en „edel ret Chamepitys". Bock har foruden denne „Edel Cypressen" 2 Mark Cypresser, begge med Billede, nemlig *Ajuga Chamæpitys.* Gulblomstret Læbeløs, og *Teucrium Botrys,* Draabe Kortlæbe. Begge Planter forekommer spredt i Kalkegne i Mellem- og Sydtyskland. Navnet Cypres blev iøvrigt brugt om flere Planter, saaledes her i Landet ogsaa om Strand

Malurt. Simon Paulli nævner saaledes 3 Cypresser: Santolin, den rigtige Cypres og Strand Malurt. — Men Smiths Cypresses Vrt er Santolin, og kun Santolin.

Nigella, Gith, Melanthium. Bock har 3 Nigella Arter, nemlig vor *N. Damascena*, hvis Frø dufter af Jordbær, naar de gnides mellem Fingrene (den var paa det Tidspunkt helt ny i Sydtyskland, og Bock fortæller, at han lige har faaet den sendt fra Oelin i Nyrenberg), den alm. dyrkede *N. sativa*, Sortkommen, med de ved Gnidning stærkt duftende Frø og *N. arvensis*, den vilde Nigella, der voksede blandt Kornet.

Smith har sikkert siddet i den sene Nattetime derovre i Malmø og ikke vidst sine levende Raad for, hvad han skulde gøre med alle disse Bockske Nigellaer. *N. Damascena* kunde han lade ligge, det var jo kun lige, Bock selv kendte den, og *N. sativa* kunde han godt tage med, „Sortkommen" dyrkede man i Haverne, — men den vilde *Nigella, N. arvensis*, det var dog vist ikke at tænke sig, at denne Plante skulde vokse blandt Kornet her paa disse Kanter. Men nu søger han som altid, naar Bock bliver ham for vidtløftig, tilbage til Brunfels, og her finder han noget, han bedre kan forstaa. Brunfels' vilde Nigella er nemlig vor Klinte, her som hos flere af de gamle Kräuterbücher kaldes Klinten ogsaa Nigella, Fuchs kalder den endda *Nigella arvensis*. Ogsaa Roszlin kalder den Nigella, men bemærker dog, at det ikke er nogen rigtig Nigella, skønt den har sorte Frø som denne, men Nigellaens Frø har en ædlere Smag. — Og Smith har vist heller ikke havt en rigtig god Samvittighed ved at benytte Klinte for Nigella, selv om han havde Brunfels som Autor, og han advarer — og med god Grund — mod at benytte for meget af Frøet, især hvis det ikke var rigtig modent, for ellers kunde det let „bliffve til en forgifftig Lægedom". — Naar Smith blader et Par Blade

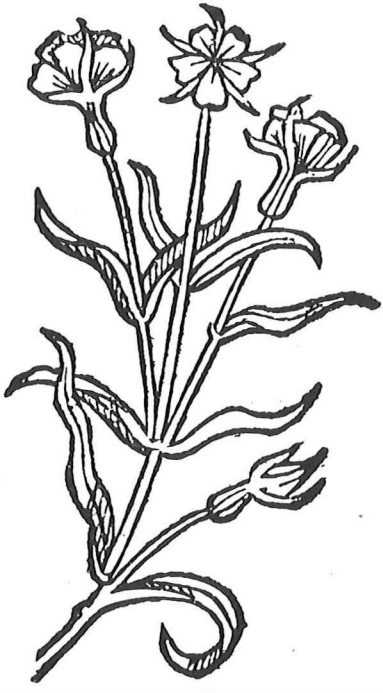

Fig. 7. Klinte.

længere frem hos Bock, møder han Klinten, men nu har han jo benyttet den, og han blader videre til Bulmeurten.

Cabaleyen. „Dr. Hieronymus Bock mener, at denne Vrt skal vere den rette Chrysantemon". Denne Bemærkning hos Smith har forledt Fredericie Udgaven til at identificere Planten som Hvid Okseøje. Bocks (og Smiths) Plante, Dotterblumen, Goldtwisen, *Caltha Virgilii*, er vor *Caltha palustris*. Herved kommer Udgiveren ogsaa galt af Sted med den efterfølgende Plante, Oxe Øye, Sancte Hansis blomster, der netop er Hvid Okseøje. Han klarer Skærene ved at bestemme denne Plante til *Buphthalmun salicifolium*, en i Sydtyskland voksende Plante med lange tilspidsede Blade og gule Blomster.

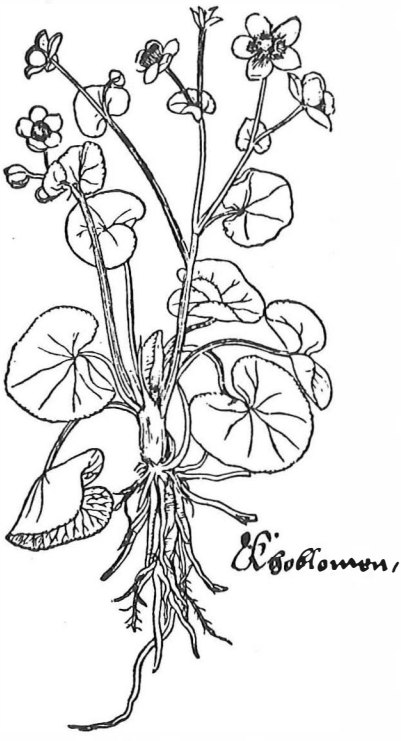

Fig. 8. Eng-Kabbeleje.

Chammilleblomster, Comendeblomster. Smiths 3 Kamille Arter er: Vellugtende Kamille, Lugtløs Kamille og Gaaseurt (den med den „onde luct").

Matrem, *Matricaria, Febrifuga, Partenium,* Tyskernes Metter eller Mutter Kraut er alle Vegne i den tyske Urtebogsliteratur, ligesom her hos Smith vor *Chrysantemum parthenium,* Matrem.

Slet Saluie, *Balsamita,* Tyskernes Frwenkruet er Balsam Rejnfan, der hos de gamle snart optræder som en Salvie og snart som en Mynte.

Sancte Peders Vrt, Dag og Nat, *Parietaria*, bestemmes i Fredericie Udgaven til Maanerude. Det er naturligvis den gamle Lægeplante, *Parietaria officinalis*, her er Tale om.

Luse Vrt, *Staphisagria,* Tyskernes Bismynte. Planten er bleven bestemt til Eng Troldurt, der ganske vist ogsaa i gammel Tid kaldtes Luseurt, men Smiths Plante er dog *Delphinium Staphisagria.* Planten fandtes ikke hos os, men Smith tager den med fordi, „denne Vrtis frø findis hos Vrtekremmere".

Kaarssvrt, *Taafil, Senecjo* er vor alm. Brandbæger. Den store Kaarssvrt, St. Jacobsurt, vor Eng Brandbæger, er ikke omtalt hos Smith.

Springkorn, *Lathyris, Cataputia.* I Fredericie Udgaven staar om Springkorn: „Der findes 2 Arter Purgerkorn, store Purgerkorn (*s. cataputiæ majoris*), der er Frøkornene i Frugtkapslerne af *Ricinus communis,* hvoraf faaes den bekendte amerikanske Olie, og smaa Purgerkorn, der er Frøkornene i Frøkapslerne af *Euphorbia lathyris.* Denne sidste Art vil her fornemmelig blive omtalt". — Men Smith taler ikke om *Ricinus communis,* Tyskernes „Wunderbaum", det sidste Navn paa Grund af dens mærkelige hurtige Vækst. Det er ganske naturligt, fordi det var en fremmed Plante, — og det er ganske heldigt, fordi Smiths Kur: 12—14 Korn i Vin, uvægerlig vilde slaa et Menneske ihjel. De smukke brogede Frø, der undertiden hos os sælges hos Frøhandlere, er en meget stærk Gift. Smith holder sig til den alm. Springkorn, vor Kors Vortemælk, der allerede var kendt her i Landet paa Valdemar Sejrs Tid, idet den omtales i A. M. Morsomt nok henviser Fr. Udg. til Billederne af Knoldet og Gul Fladbælg. Det er Navnet „Lathyris", der har spillet Udgiveren et slemt Puds. Hos Bock omtales ogsaa „Wunderbaum", „Palma Christi", der ikke var almindelig, men Frøene kunde købes hos „Die Landtkrämer vnd Wurtz trager", der solgte dem sammen med andre Afføringsmidler.

Drøbelvrt, *Laurus Alexandrina.* Smith siger om den, at „Denne Vrt vaaxer icke her i vore Lande / Men udi Vngeren / oc føris til kiøbs i alle Lande / aff dem som omkring fare / met Therragelse oc Ormekruet". Her er atter et af de faa Eksempler paa, at han medtager en fremmed Plante, naar den kunde købes hos Urtekræmmerne. Planten er bleven bestemt som Laurbærtræet. Det er Bocks Zapffen Kraut, vor *Uvularia amplexifolia* L., Tyskernes Knotenfusz, en til Liliefamilien hørende Plante, der vokser spredt paa fugtige Steder i Schwarzwald, Vogeserne og Riesengebirge.

Sort Nyserod, *Helleborus niger.* Smith omtaler baade sort og hvid Nyserod, og her er et af de Tilfælde, hvor Kilden er Brunfels og ikke Bock. Hos den sidste er „Schwartz Nieszwurtz" den til Giftlilierne hørende *Veratrum album,* men hos Brunfels er det vor *Helleborus niger*, Julerosen, og hans Hvid Nyserod er vor *H. viridis,* Grøn Nyserod. Brunfels har Billede af den sidste.

Hestehou, *Tussilago, Farfara.* Planten er vor Følfod. Umiddelbart efter denne Plante følger hos Bock „Pestilentz

Fig. 9. Grøn Nyserod.

af Hestehov, men den anden Art er her ikke Pestilensurten, men vor Burre, der omtales længere henne i Bogen. Smith følger Eksemplet og omtaler senere denne Plante under Navn af „Tordonne Skreppe".

Mesterurt, *Astrantia*. Det er vor *Imperatoria ostruthium*, der nu kun forekommer meget sjældent forvildet fra tidligere Tiders Dyrkning, og ikke, som den undertiden har været bestemt til, vor bekendte gamle Haveplante, *Astrantia* Wurtzel", vor Pestilensurt, om hvilken han siger, at Bladene er saa store, at de kan dække et helt Bord, hvilket han ofte har forsøgt. Han roser Planten i høje Toner. Den har en stærk og god Lugt og en bitter Smag, og den pulveriserede Rod drukket i Vin var et kosteligt Middel mod Pestilensens giftige Feber, idet den var stærkt sveddrivende. Men denne Plante har Smith aabenbart ikke kendt, og han har derfor søgt tilbage til Brunfels, der ganske vist ligesom Bock taler om 2 Arter

Fig. 10. Mesterurt.

major, der ganske vist i Midten af det attende Aarhundrede blev kaldt uægte sort Mesterrod og brugt som Erstatning for den rigtige.

Pastinacker, More Røder, *Pastinaca domistica.* I mit Eksemplar af Bogen er med en gammel Haand fra 1600 Aarene tilføjet „latifolia". Tilføjelsen viser, at Planten er Pastinak. Smith siger om More Røder, at „Kockene i Stegersene kiende den bedre end Apoteckerne", og at det er „en god Mad til dem som suart Arbeyde giøre".

„Barkanie røder, ere gule, Røde oc Huide, *Pastinaca gallica*". De „ere lysteligere at bruge i Maden (saa som mig siunes) end More røder". — Men de „vilde som vaaxer ved Gerderne oc anden sted, loffuis vdj Lægedommen mest / de vaaxe giern paa Old iord / oc Agre som ligge vsaadt". Her er tale om dyrkede og vilde Gulerødder. Ogsaa Simon Paulli omtaler dem begge, den første, der kun brugtes til Mad, under Navnene: *Pastinaca tennifolia sativa,* Morrøder, gule Røder og Amager Røder, og den anden, der udelukkende blev anvendt i Medicinen, kaldtes med Navnene: *Daucus,* Vild Pastinackel, Derre Vrt, Derre Rod og Fugle Rede, Ogsaa Pastinak omtaler han, den dyrkedes i stor Mængde i Haverne. Billedet viser „Moren", „Pastinaca", „Bestennow", „Zame Moren", Morcheln" fra Roszlins Kräuterbuch fra 1538. Det er tydelig nok Gulerod, Billedet skal forestille.

Fig. 11. Gulerod.

Anijs, *Anisum.* Den kan godt have været dyrket i Haverne, men naar der 1692 siges, at der paa Als og Ærø er overflødigen af Anis, der bruges meget til at krydre Maden og til at blande i Brødet, tvivler jeg om, at det har været Anis, det har snarere været Koriander, der tidligere dyrkedes i ikke ringe Mængde paa Ærø.

Bertram, *Pyretrum.* Hvorfor man har villet bestemme denne Plante til Matrem, forstaar jeg ikke, saa meget mere som denne jo er omtalt i Forvejen. Smith siger om Bertram, at „hun er en saare hed Rod / hendis Krafft kand man

føle / thi hun met mact drager oc brender". Det passer jo ikke saa godt paa Matrem. Der er her sikkert Tale om den tyske Bertramsrod, *Anacyclus officinarum*, der vel blev dyrket i „fornemme Haffver", som Simon Paulli siger.

Genserick, Stor Røllicke, *Potentila* — bestemmes i Fredericie Udgaven til Romersk Kamilla. Det er naturligvis Gaase Potentil.

Hedensk Vundenkruet, *Consolida Sarasenica* — bestemmes i Almindelighed til Gyldenris, endskønt Voksestedet, som Smith angiver, ikke passer særlig godt. Han siger, „at denne Vrt vaaxer i Skouene / paa de Steder / huor som Solen icke skin". Det passer ikke paa Gyldenris, men bedre paa *Senecio Fuchsii Gmel*, som Tyskerne kalder for Fuchs' Greiskraut; Fuchs selv kaldte Planten for *Solidage saracenicus*, regnede den altsaa for en Art Gyldenris. Den har gule, vellugtende Blomster og vokser netop i skyggefulde Skove. Planten angives af Garcke som meget sjælden i Nordtyskland, men Areschoug angiver den i sin Skaanes Flora 1866, som voksende i Skaane ved Trolleholm, Wrams, Gunnarstorp og Hofdala, vel forvildet fra tidligere Dyrkning. Sammenholder man nu Smiths Beretning om, „bonde Quinderne som hende fal haffve oc kalde hende Hedenske Vundenkruet" med disse skaanske Fund, kan man ikke finde det helt usandsynligt, at det er denne Plante, Smith tænker paa, — er det end Gyldenris, man længere ned i Tiden bruger i Stedet for, jfr. Tychsen, Apotekerkunsten 1804.

Lungevrt er ikke vor Lungeurt, men omfatter et Par Lavarter, nemlig Almindelig Levermos, *Merchantia polymorpha*, „Den kaalde Lungevrt som vaaxer i Brynde oc paa vaade Steene", og Lungelav, *Sticta pulmonaria*, „Lungevrt som vaaxer paa Eg".

Iler, Pisseurt, Jomfru haar, *Empetron, Calcifraga*, Junckfrow haare, Harnkruet. „Denne Vrt findis almindelige gierne paa Sandiord / hos de smaa Tuer / oc hart hos Becke". Smith taler, som om der kun er een Plante, men de tyske Navne viser hen til 2 Planter, nemlig Jomfruhaar, *Polytricum*, og Brudurt, *Herniaria glabra*, og Bock har da ogsaa i det tilsvarende Stykke disse to Planter, endda med Billeder af dem begge.

(Fortsættes.)

Fortsættelse af „Sønderjyllands Naturforhold og Fugleliv" 1933, S. 13. Af Leo Moesgaard.

Med forstilt Ligegyldighed holdt de sig ude i Yderkanterne, hvorfra de af og til æggede Hannerne med en svag, lokkende Kaglen, undertiden fløj et Par Stykker af dem over de spillende Bejlere, hvilket som Regel bidrog til at øge disses Kampiver, hvorunder en og anden nu og da ved Hjælp af Vingerne foretog lodrette Hop af indtil 3 Meters Højde. Imidlertid var Solen kommet et Stykke op paa Himlen, og Urhanernes Kampiver begyndte at ebbe ud; en efter en forlod de nu Skoggerpladsen for at slaa Følge med Høner, der begav sig bort. Længere hen paa Morgensiden hørte jeg flere Kokke spille hver for sig fra forskellige Steder i Mosen og Plantagen.

Urfuglespillet vedvarer i Regelen til langt ind i Maj Maaned og kan paa Slutningen høres nu og da tillige om Aftenen. Endnu saa sent som den 6. Juni (1932) har jeg hørt det. Efter Spiltidens Ophør trækker Kokkene sig tilbage til Ensomheden, og i et Par Maaneder mærker man nu ikke meget til dem. Men allerede fra Slutningen af August kan man paany høre dem spille, paa denne Tid i Nærheden af Hønen og Ungerne. Længere hen paa Efteraaret i Oktober-November kan der paa passende Steder i Mosen eller Plantagen nu og da træffes et Par, undertiden flere skogrende Kokke. Det drejer sig nu sandsynligvis kun om Unghanner, som øver sig i Kunsten til den kommende Vaar.

Den 21. Maj 1926 fandt jeg i et Hedekrat Vest for Hostrup Sø, hvor Urfuglen nu ikke mere forekommer, en Høne rugende paa 8 Æg. Dette er den eneste Gang det er lykkedes mig at finde Fuglens Rede. Derimod har jeg i Frøslev Mose flere Gange set ret smaa Kyllinger.

Uden for Yngletiden er Urfuglen, navnlig den gamle Kok, meget sky og tager til Vingerne paa langt Hold. Men iøvrigt varierer dens Opførsel meget efter Vejret. En varm, sollys Efteraarsdag kan man undertiden komme den ret nær, før den basker op, men ubetinget bedst lykkes det om Vinteren i stille, tæt Snevejr. Saaledes kom jeg sent paa Eftermiddagen den 28. December 1931 paa et lille aabent Rydd i Frøslev Plantage meget nær ind paa 6 Høner, som — tilsyneladende ganske uinteresserede — trykkede sig sammen i Sneen foran en stor vindfældet Gran, fra Toppen af hvis knækkede Stamme en skogrende og hvæsende Kok med udbredt Hale og hængende Vinger fuldstændig lod haant om Aarstiden og Vejret for at paakalde sig det smukke Køns Opmærksomhed og Interesse.

Fasan, *Phasianus colchicus colchicus* L. Med den oprindelige sønderjydske Fauna har denne eksotiske Fugl som bekendt intet at gøre, men da den forekommer — omend intetsteds i større Antal — i de fleste af Midt- og Østlandets skov- og kratklædte Egne, skal den lige nævnes her. Som alle andre Steder i Landet har den her overalt krydset sig med andre Arter og Racer, hovedsalig med den mindre, østasiatiske Ringfasan, *Phasianus torquatus* Gm. Deres Yndlingsopholdssteder er aabne, vegetationsrige Lysninger i Smaaskove vekslende med smaa Markstykker, Krat og levende Hegn, saaledes som vi især finder Lokaliteterne paa Als, Sundeved og Haderslev Næs. Her holder den sig som den overmaade sky og vagtsomme Fugl, den er, om Dagen skjult i Tykningerne og vover sig i Regelen kun i Morgentimerne, naar der er Fred, ud paa Markerne for at søge Føde. Skønt det ikke kan nægtes, at det er et stolt Syn at overrumple den gamle Kok paa dens Fouragering og se den i purpurfarvet Skrud og med sænket Stjært ile op langs et gammelt Markhegn eller mosgroet Stendige for endelig i et Svip at sætte over det og forsvinde i en eller anden Krattykning, saa maa dog enhver ægte Naturven betragte Indførelsen af denne vildfremmede Bastard med dyb Beklagelse og Bitterhed som den Hovedfaktor, der i saa uhyggelig en Grad har bidraget til vore prægtige Rovfugles skandaløse Decimering eller totale Undergang.

Dværglappedykker, *Podicipes ruficollis ruficollis* (Pall.). Paa Als yngler denne Art aarlig faatalligt i Miang Sø, Ketting Nor, Hartsø, Hopsø, Nydam, Augustenborg Lillehav og endnu flere Steder. Paa Sundeved har jeg fundet den i Sandbjerg Mølledam, Himmelbjergsøerne ved Graasten, Fiskedammene i Hønsnap Skov, Krusaa Sø og Søgaard Sø. Ved Aabenraa har jeg iagttaget den i nogle Smaasøer paa Løjtland, i Haderslevegnen i Slivsø, Fuglsø og Haderslev Dam, vesterude i Rudbøl Sø. Arten er sikkert langt mere udbredt end almindelig antaget, idet den ved sin skjulte Levevis inde i den tætte Rør- og Sivvegetation let unddrager sig Opmærksomheden. Ofte er det kun Hannens højtlydende, trillende Parringsskrig, bi-bi-bi-bi-bi-bi-bi-bi, i Foraaret, som røber Fuglens Tilstedeværelse. Om Efteraaret samler Fuglene sig gerne familievis eller slutter sig sammen i Smaaselskaber og ses paa denne Aarstid i Modsætning til om Foraaret og Sommeren ofte ude paa aabent Vand. Den største Forsamling, jeg har set, var en Flok paa 16, 4 gamle og 12 unge Fugle, som holdt til i en bestemt Vig i Ketting Nor fra sidst

i September til midt i Oktober 1930; endnu saa sent som den 7. November saa jeg 9 Stk. dèr. Om Vinteren, naar de ferske Vande fryser til, søger Fuglene ud til Kysterne, fornemmelig i Bunden af Fjorde eller Vige, og forbliver her til Søerne bliver aabne igen eller til Havisen jager dem paa Flugt. De enkelte, som ogsaa søger at trodse denne, maa i Regelen bøde derfor med Livet, saaledes fandtes i Omegnen af Sønderborg og ved Augustenborg omkring Nytaar 1928 og i Februar 1929 adskillige af Sult og Kulde døde eller halvdøde Individer paa Hav- og Fjordisen.

Nordisk Lappedykker, *Podicipes auritus* (L.). Kun iagttaget 3 Gange med Sikkerhed: 23. Januar 1927 2 i „Hvildam" ved Høruphav, 10. December 1927 i Alssund ud for „Verdens Ende" og Januar 1929 flere i Sønderborgbugten.

Sorthalset Lappedykker, *Podicipes nigricollis nigricollis* Brehm. Denne Art yngler mig bekendt kun i Ketting Nor paa Als. Hertil er den muligvis kommet fra Miang Sø, hvor den ifølge J. Rohweder[1]) tidligere skal have været bosat som eneste Sted i hele Slesvig. I Aarene omkring Genforeningen udgjorde Bestanden i Ketting Nor omkring et Snes Par; nu er Antallet vokset til 35-40 Par. Jeg har truffet Arten et Par andre Steder i Yngletiden uden dog at faa Bevis for, at det drejede sig om ynglende Fugle, saaledes den 10. Maj 1927 og den 4. April 1928 et enkelt Par i Højholdt Mose ved Feldsted i Sundeved og den 20. April 1931 6 Fugle, 4 ♂♂ og 2 ♀♀, i Fuglsø paa Haderslev Næs. Efter Sigende skal den findes i Slivsø, men jeg har aldrig selv set den dèr.

Til Ketting Nor ankommer den sorthalsede Lappedykker som Regel i de første Dage af April. I 1927 saa jeg de første den 30. Marts, i 1930 den 7. April, 1931 den 8. og 1932 den 3. April.

I Slutningen af April og Begyndelsen af Maj begynder Redebygningen. Har man været saa heldig at finde een Rede, saa finder man ogsaa let alle de øvrige, thi i Modsætning til Slægtens andre Arter yngler den sorthalsede Lappedykker altid i Kolonier. Omkring 10. Maj[2]) begynder Æglægningen, og der lægges i 3-5 Æg, hyppigst 4, i hver Rede. I de første Dage af Rugeperioden er denne meget lav, saa at man undertiden ser Vandet naa op i selve den flade Redeskaal, saaledes

[1]) J. Rohweder: Die Vögel Schleswig-Holsteins und ihre Verbreitung in der Provinz, nebst einer graphischen Darstellung ihrer Zug- und Brutverhältnisse. Husum, 1875, Gymn. Progr. 4, pag. 22.

[2]) I 1932 fandt jeg allerede den 3. Maj en Rede indeholdende 3 Æg.

at Fuglen da faktisk ruger i Vandet; da Reden under hele Rugeperioden stadig paaføres nyt Redemateriale og Vandstanden i Søen samtidig ganske langsomt mindskes paa Grund af Fordampningen, ændres dette Forhold imidlertid hurtigt.

Medens vore tre andre rugende Lappedykkerarter, som ogsaa alle yngler i Ketting Nor, her skyer Hættemaagernes Selskab, saa har de smaa sorthalsede hvert Aar slaaet sig ned inde i den store Hættemaagekoloni, som findes paa Stedet, og ruger her Side om Side med Hættemaagerne. I flere

(W. Emeis fot.)
Fig. 18. Rede af Sorthalset Lappedykker. Ketting Nor.

Aar grundede jeg stærkt over dette mærkelige Forhold, indtil jeg omsider fandt Løsningen: Det er et kendt Fænomen, at Lappedykkerne, naar de forlader Reden, har for Skik at tildække Æggene med Plantedele og saaledes sikre dem mod Opdagelse. Denne Forsigtighedsregel udvises ogsaa af den sorthalsede Lappedykker, men i Modsætning til de andre Arter saa plejer den ikke at vise denne Omsorg, førend Kuldet er fuldtalligt. Dette kunde blive meget skæbnesvangert for Fuglen, da Æggene, som er hvide med let grønligt eller blaaagtigt Skær og saaledes let falder i Øjnene, nemt kunde blive et Bytte for de Krager, som altid paa denne Tid af Aaret strejfer rundt i alle Indsøer og Moser netop med det Formaal at stjæle Æg. Heri maa vi uden Tvivl søge

Grunden til, at de sorthalsede Lappedykkere har valgt at bo inde mellem de mange, larmende Hættemaager, thi inden for deres Omraade skal Kragerne nok vogte sig for at komme.[1])

Rugetiden strækker sig over 21-22 Dage, og ♂ og ♀ skiftes til at ruge. I Begyndelsen af Juni ser man saa de gamle Fugle med Ungerne overalt i de mange Huller og Vige mellem Rørene. Morsomt er det at se, hvorledes Ungerne, saalænge de er smaa, ligesom hos de andre Lappedykkere bæres paa

W. Emeis fot.

Fig. 19. Reder af Sorthalset Lappedykker (t. v.) og Hættemaage (t. h). Ketting Nor.

Ryggen af en af de gamle. Efter de indgaaende Iagttagelser, som Swanberg har anstillet over den sorthalsede Lappedykker og som er skildret i hans førnævnte Bog [2]), skal det hovedsagelig være Hannen, som bærer Ungerne paa sin Ryg, medens det er Hunnens Opgave at søge Føden og made dem. Naar Ungerne ikke mades, fordeles Transporten ligeligt mellem begge Køn.

I Juli-August samles Fuglene i større og mindre Flokke, som lidt efter lidt tynder ud, og allerede efter 1. September

[1]) Et ganske lignende Forhold fra Sverrig (Skaane) er fornylig beskrevet af P. O. Swanberg i hans pragtfulde Bog „Krankesjön, et fåglarnas paradis", Stockholm 1931, pag. 41-42.

[2]) Pag. 40-60.

hører det til Undtagelserne at træffe en enlig, forsinket Ungfugl i Ketting Nor. I Fjorden udenfor ses derimod jævnlig Smaaflokke endnu langt ud paa Efteraaret.

Rødhalset Lappedykker, *Podecipes griseigena griseigena* (Bodd.). Nogen almindelig Fugl er den ikke, idet den kun forekommer yderst spredt og faatalligt i Landsdelens østlige og vestlige Egne. Paa Als yngler hvert Aar nogle faa Par i Ketting Nor, Miang Sø og Nydam. Endvidere har jeg et Par Gange iagttaget den i Lillehav ved Augustenborg og Kærvig, men den er ikke regelmæssig Ynglefugl i disse Søer. I Sundeved ruger aarlig 1 à 2 Par i Søerne ved Graasten (Kujborgdam og Slotssøen). Endvidere har jeg i Yngletiden truffet Arten i Søgaard Sø, Slivsø og Haderslev Dam. Vesterude har jeg set den en Gang i Gram Sø ($^{16}/_{5}$ 1932) og et Par Gange i Rudbøl Sø.

De første Fugle ankommer til Ynglepladsen i Marts, ofte allerede sidst i Februar, og er straks ved Ankomsten fuldt udparrede. I Begyndelsen af April kan man jævnlig i Miang Sø og Ketting Nor træffe mindre Flokke, men disse forsvinder hurtigt igen — bort mod nordligere Rugepladser. Straks efter Fuglenes Ankomst kan man høre deres hæslige, vrælende Parringsskrig, der nærmest kan sammenlignes med Dødsskriget fra en stukket Gris. Det lyder især i Morgen- og Aftentimerne, men hører dog ret snart op, idet Fuglene allerede omkring Midten af April begynder paa Redebygningen. Fra nu af ser man ikke meget til dem, i sidste Halvdel af Maj kommer Ungerne frem, og hele Familien fører nu en yderst skjult og tilbagetrukken Tilværelse inde mellem Rørene, indtil Ungerne engang i August-September er fuldt fortrolige med Vingernes Brug. Saa forlader hele Familien Søen for at drage ud til nærmeste Fjord eller Kyst, hvor mange overvintrer i milde Vintre.

Toppet Lappedykker, *Podicipes cristatus cristatus* (L.). Almindelig Ynglefugl, navnlig i Østlandets mange større eller mindre Søer, saaledes paa Als i Ketting Nor, Miang Sø, Kærvig, Augustenborg Lillehav, Nydam, Nordborg Sø, Hopsø og Hartsø, i Sundeved i Sandbjerg Mølledam, Varnæs Skovsø, Agesø, Søerne ved Graasten, Krusaa Sø, Søgaard Sø og Hostrup Sø. Endvidere i Aabenraa-Haderslevegnen i Slivsø, Vedsted Sø, Fuglsø, Bankel, „Aaen" paa Aarø, Grarup Sø, Haderslev Dam og Jels-Søerne, i Tønderegnen i Rudbøl-, Avntoft- og Gudskog Sø[1]). Inden for mit egentlige Iagtta-

[1]) De 2 sidstnævnte Søer er beliggende umiddelbart Syd for Grænsen. Rudbøl Sø gennemskæres af Grænsen.

gelsesomraade forekommer den ubetinget talrigst i Ketting Nor, hvor jeg har haft den ypperste Lejlighed til at sætte mig ind i hele denne ejendommelige Fugls Levevis fra Ankomsten i Marts til Afrejsen i Oktober-November. Mangfoldige Gange har jeg været Vidne til de morsomme Parringslege, hvor Parret, efter at Hannen i nogen Tid har jaget med Hunnen, pludselig dukker op af Vandet og begge Fugle med Plantestumper i Næbbet lægger sig stille tæt over for hinanden, rejser Fjerkraverne og udstødende nogle ejendommelige, undertrykte Lyde, som kun høres dersom man befinder sig nær ved, under mærkelige Fagter nærmer sig hinanden, saa at Næbbene mødes. Lignende Ceremonier har jeg iøvrigt ogsaa iagttaget for foranstaaende Arts Vedkommende. Redebygningen, hvori baade ♂ og ♀ deltager, begynder omkring Midten af April. Samtlige Reder, jeg i Aarenes Løb har set, har alle været flydende, men fæstet til de omgivende Siv; de hyppige Beretninger om frit „svømmende" Reder er sikkert kun Fantasifostre. Æglægningen finder gerne Sted i de sidste Dage af April eller i første Halvdel af Maj. Et Par Gange har jeg fundet Reder med paabegyndt Æglægning omkring Midten af April, ligesom jeg paa den anden Side ogsaa har fundet frisklagte Kuld 2 Maaneder senere. Rugetiden er som hos den sorthalsede, og endnu hyppigere end hos denne ser man de gamle svømme afsted med hele Ungkuldet paa Ryggen. Som før nævnt opgiver Fuglene i Oktober-November de ferske Vande og søger ud til Havet. Om nogle af de Fugle, som om Vinteren ses ved Kysterne, er lokale, eller om det her drejer sig om fremmede, nordfra stammende Fugle, faar foreløbig staa hen.

Sortstrubet Lom, *Colymbus arcticus arcticus* L. Oprindelig ansaa jeg den sortstrubede Lom for en yderst sjælden Gæst i de sønderjydske Farvande, men paa de Motorbaadsture, jeg i de sidste Par Aar har haft Lejlighed til at foretage i Farvandene omkring Als i Vintertiden, har jeg opdaget, at den ikke er helt sjælden her i Maanederne November-Marts, selv om det for det meste kun er ganske enkelte, man ser, og den ikke i Antal kan maale sig med den rødstrubede. Naar den tidligere tildels er undgaaet min Opmærksomhed, skyldes det, at den i Regelen altid holder til ude paa dybere Vand og kun sjældent viser sig i Nærheden af Kysten. Den skydes ligesom den rødstrubede Lom jævnlig af Fiskerne. I Vinteren 1929 blev en Fugl fanget levende ved Hørup paa Sydals, og i December 1932 blev atter en

fanget sammesteds. Den 27. Juni 1931 saa jeg en gammel, udfarvet Fugl i Sommerdragt i Lille Bælt ca. 2 km Øst for Mommark.

Islom, *Colymbus immer immer* Brünn. Foruden nogle ældre Angivelser om denne Arts Forekomst i forrige Aarhundrede[1]) foreligger fra nyere Tid kun een Meddelelse[2]), som gaar ud paa, at den er skudt den 10. December 1914 paa Manø.

Rødstrubet Lom, *Colymbus stellatus* Pontopp., er ret almindelig ude i Farvandene om Vinteren og træffes ofte i stort Tal. Den synes mere end sin sortstrubede Slægtning tilbøjelig til ogsaa at vise sig inde i Fjordarmene; saaledes har jeg i de senere Aar regelmæssigt truffet den i Flensborg Fjord, Hørup Hav, Augustenborg Fjord og Als Fjord. Den viser sig gerne allerede i Oktober, er talrigst i Maanederne December-Februar og ses jævnligt endnu langt ind i April. Oversomrende Fugle har jeg aldrig iagttaget. Den 2. April 1931 saa jeg i Augustenborg Fjord en Fugl i ren Pragtdragt.

Lille Stormsvale, *Hydrobates pelagicus* (L.). I Flensborg blev der den 21. December 1929 ved Sydost-Storm og Frost fanget en saadan Fugl i en Gaard i Norderstrasse. Den kom i Pleje, men vilde ikke lade sig fodre og døde efter et Par Dages Forløb. Den staar nu udstoppet i Byens Hjemstavnsmuseum[3]). Kjærbølling[4]) nævner den ogsaa fra Flensborg ($^{21}/_{10}$ 1845), ligeledes P. Paulsen[5]) (ca. 1890).

[**Kløfthalet Stormsvale,** *Oceanodroma leucorrhoa leucorrhoa* (Vieill.). Halfdan Lange[6]) nævner en Del Fund fra Ribeegnen: 1875, 1888, 1899, 1899, ca. 1900, 1906 og 1913.]

(Fortsættes.)

[1]) Sk. ved Krus Mølle ved Aabenraa, og sk. Novbr. 1840 i Flensborg Fjord (Kjærbølling: Skandinaviens Fugle, pag. 726). — Ikke helt sjælden Vintergæst, fortrinsvis ved Østkysten (J. Rohweder: Die Vögel Schleswig-Holsteins und ihre Verbreitung in der Provinz, nebst einer graphischen Darstellung ihrer Zug- und Brutverhältnisse. Husum, 1875. Gymn. Progr. 4, pag. 22). — Ubetinget Vinterfugl ved Flensborg (Erichsen: Beobachtungsnotizen aus Flensburg an den Ausschuss f. Beobachtungsstationen d. Vögel Deutschlands. In: Journ. f. Orn., 2. Ber., 26. Jg. 1878, pag. 436).

[2]) Halfdan Lange: Fugleliv i Ribes Omegn, 1919, pag. 21.

[3]) W. Emeis in litt.

[4]) Skandinaviens Fugle, pag. 573.

[5]) Ornith. Monatsschr., 25. Jg. 1890, pag. 514,

[6]) Fugleliv i Ribes Omegn, pag. 21.

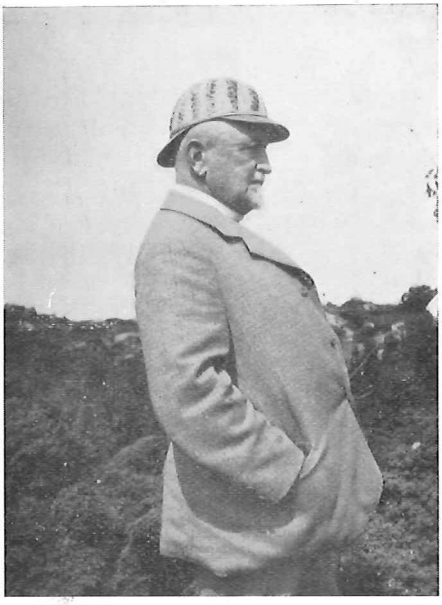

H. Weis.

Den 19. Juni 1933 afgik H. Weis ved Døden efter et langt og meget virksomt Liv. Han var født i Aarhus den 1. Novbr. 1854 og blev altsaa næsten 79 Aar gammel. Indtil 1905 ejede han Gaarden Løvenholt ved Silkeborg, og her i denne smukke Egn tilbragte H. Weis og hans Familie en lykkelig Tid, agtet og æret af alle. Her var nok at gøre for den driftige Mand; thi foruden at passe sin Bedrift var han i flere Aar Sogneraadsformand i den meget store Them Kommune. Men som alt nævnt solgte han sin Gaard i 1905, og i Julen samme Aar forlod han og hans Familie Løvenholt til Sorg for deres Venner og ikke mindst til Sorg for mange Smaakaarsfolk. Resten af sit Liv henlevede han i og ved København, ivrig optaget af entomologiske Indsamlinger og Studier.

H. Weis, hans Hustru og Børn var meget naturinteresserede, og at Løvenholt med alle dens Naturskønheder var et dejligt Opholdssted for saadanne Mennesker, er let forstaaeligt. H. Weis havde et godt Kendskab til sit Lands og ikke mindst til sin Egns Dyreverden; men hans store Interesse for vor Bille- og Sommerfuglefauna traadte først rigtig frem i de sidste Aar af 1800-Tallet. Hans Bekendtskab

med Konservator Løvendal, Ingeniør Engelhart o. fl. a. Entomologer, tror jeg, bidrog til, at han med en vældig Iver kastede sig over Indsamlingen og Studiet af disse Dyr, navnlig over Sommerfuglene. — H. Weis var en usædvanlig dygtig Samler og havde en sjælden Evne til at kunne iagttage. Hans Dygtighed som Præparator var særdeles stor.

H. Weis glemte aldrig sin Fødeby. I 1914 forærede han sin store Billesamling, ca. 2400 Arter, til „Naturhist. Foren. f. Jyll.". Denne Gave kom til at danne Grundlaget for Foreningens Samlinger. I 1925 skænkede han igen Foreningen alt, hvad han havde samlet og erhvervet i de forløbne 11 Aar, og det var en enestaaende Gave, bestaaende af en meget omfattende Samling af danske Sommerfugle og Biller samt en stor og righoldig Samling af udenlandske Sommerfugle og Biller. Alle disse Gaver findes nu paa Naturhistorisk Museum i Aarhus og vidne om en Mand, der ikke glemte sin Fødeby. Men H. Weis holdt dog ikke op med at arbejde; han begyndte igen at samle paa sine kære Sommerfugle, og man maa forbauses, naar man hører, at han i Løbet af de følgende 8 Aar skabte en Samling af Stor- og Smaasommerfugle paa over 10.000 Eksemplarer foruden mange Hundreder af Larver, Pupper, Æg og Snyltere. Denne Samling forærede han til Københavns Universitets zoologiske Museum.

Det er med Vemod, jeg skriver disse Linier; mine Tanker gaar uvilkaarlig tilbage til Tiden omkring Aarhundredeskiftet, hvor jeg lærte H. Weis, hans Hjem og hans udmærkede og interesserede Hustru at kende. Jeg vil stedse med Glæde mindes den stoute og arbejdssomme Mand, som H. Weis var; retliniet i al sin Færd og trofast over for sine Venner.

P. Esben-Petersen.

Nye danske Nepticulider.

Af H. P. S. Sønderup.

De smaa, nydelige, metalglinsende Smaasommerfugle, hørende til Slægten *Nepticula,* lever alle — som Larver — minerende i forskellige Planters Blade, ernærende sig af Bladgrøntet. De fleste Nepticulaminer bestaar af lange, smalle, mere eller mindre bugtede Kanaler, der ses tydeligst, naar Bladet holdes op mod Lyset, idet vedkommende Larve har fortæret alt Bladgrøntet og kun ladet de to gennemsigtige Hinder, som danner Bladets øverste og underste Beklædning — Overhuden eller *Epidermis* — ubeskadigede.

I Modsætning hertil er de fleste af Fluelarver dannede Miner uigennemsigtige, fordi vedkommende Larver har været mere beskedne og ladet sig nøje enten med det øverste Cellelag — Palisadelaget — i Bladet eller med det underste — Svampelaget.

I „gamle Dage" betragtedes Minerne ofte med Frygt og Bæven, især de lange, stærkt bugtede, der mindede om Orme og Slanger. „Man" opfattede dem som et „memento" fra højere Magter, et Tegn paa, at en eller anden fæl Farsot var i Anmarch, og da Epidemier den Gang jævnlig forekom, snart paa et Sted og snart paa et andet, skulde det nok en Gang imellem slaa til, at „Varslet" havde vidnet rigtigt.

I vore Dage er det blot smaa, skikkelige Larver, der æder sig igennem deres „Grødfad", og af Minens Udseende og Form, af Ekskrementernes Anbringelse og af Foderplantens Art kan man med temmelig stor Sikkerhed bestemme de fleste Minérlarver.

Ved at gennemgaa ældre Miner er det ved Dr. Herings Hjælp lykkedes mig at finde 5 nye Nepticulaarter her i Landet. Vi var endda i Forvejen rigeligt forsynede, idet vore Fortegnelser omfattede ikke mindre end 69 Arter — et meget stort Antal i Betragtning af, at de smaa Sommerfugle er saa vanskelige baade at bestemme og præparere. Ja, mange kan ikke med Sikkerhed bestemmes, naar de ikke er klækkede.

De nye Arter er følgende:

1. *Nepticula diversa* Glitz. Miner i *Salix pentandra* L. (Femhannet Pil), fundne ved Brahetrolleborg i Okt. 1915 af C. S. Larsen. Arten har tidligere været opfattet som Synonym til *Nepticula obliquella* Hein, men er nu udskilt som en særlig Art.

Paa Pil har vi nu i alt 5 Nepticulaarter.

2. *Nepticula lapponica* Wck. Miner i Birkeblade, fundet saa godt som overalt i Landet, men overset og henregnet til andre Arter, hvoraf der paa Birk i alt findes 7 Arter her i Landet.

3. *Nepticula confusella* Wood. Ogsaa i Birk. Fundet ved Carolinelund i Faaborgegnen (C. S. Larsen). Dens Mine ligner til Forveksling foregaaende Arts, men der er den Forskel, at Ekskrementlinjen hos *confusella* ligger som en tynd, fin Linje midt i Minen helt ud til dennes Spids, hvorimod Spidsen af lapponica-Minen er helt udfyldt af Ekskrementerne, men denne Forskel kan kun erkendes ved Hjælp af en god Lup.

4. *Nepticula albifasciella* Hein. Miner i Eg. Almindelig overalt, men hidtil opfattet som en Varietet af *Nepticula subbimaculella* Hw. Minen hos begge Arter er anlagt som smaa Trekanter i Ribbevinklerne, men subbimaculella-Larven har en Aabning i Minen, hvorigennem Ekskrementerne fjernes, hvorimod Minen hos *albifasciella* har tydelige Ekskrementophobninger. Paa Eg lever 5 Arter her.

5. *Nepticula ulmifoliae* Her. Af denne Art er der hidtil kun fundet en tom Mine i „Aahaven" ved Maribo (H. P. S. S.) paa Ælm i Okt. 1917. Minen adskiller sig fra alle andre Nepticulaminer paa Ælm derved, at Ekskrementlinjen ligger som en fin Streg midt i Minen, hvorimod de andre Nepticulalarver paa Ælm — ialt 3 — aflægger deres Ekskrementer i Buer, der naar fra den ene Rand af Minen til den anden og ligger ganske tæt, saa Minen bliver næsten helt fyldt af Ekskrementer, naar lige undtages det sidste brede Parti af Minen, der hos alle Nepticulaminer er helt uden Ekskrementer og derfor den mest gennemsigtige Del af enhver Nepticulamine.

Agrotis agathina Dup. – ny Sommerfugl for Danmark.

Af K. Groth.

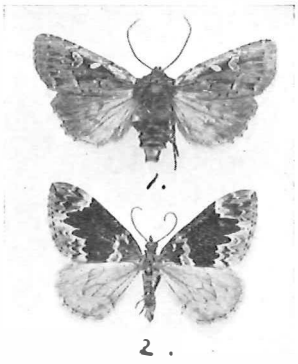

1. *Agrotis agathina* Dup. ♀ $^{20}/_{8}$ 33, Snarup pr. Svendborg.

2. *Larentia citrata* L. ab. ♂ $^{15}/_{8}$ 33, Snarup pr. Svendborg.

Den 20. August 1933 tog jeg en aldeles frisk ♀ i Snarup Mose (Sydfyn) paa blomstrende Græs. Warnecke, Kiel, der har været paa Besøg hos mig, har undersøgt Dyret, og der hersker altsaa ingen Tvivl om dets rigtige Bestemmelse. Om Eksemplarets Udseende skal jeg bemærke, at det er noget mørkt med violet Skær. Det ligger mellem Culot's Afbildninger paa Tavle 6 Nr. 6 og 7, nærmere Nr. 6, men med mere Violet, og Bagvingerne er ikke gullige, men graa.

Agathina er en atlantisk Art, der har sin største Udbredelse i mere sydlige Egne, navnlig i Fran-

krig og England, desuden i Nordspanien og Portugal samt i Belgien. I Tyskland er den ret sjælden; den er funden i Taunus, i Lausitz (1 Gang), ved Berlin, Bremen og Hamburg (Warnecke: „Die Grosschmetterlinge der Umgebung von Hamburg-Altona"). Ved Hamburg er den hovedsagelig konstateret Syd for Elben, medens den Nord for Elben kun er taget 2 Gange som Larve i det sydlige Holsten. Ret isoleret herfra angiver Spuler („Die Schmetterlinge Europas") Finland og Estland. Jeg har ikke fundet Spulers Kilde med Hensyn til Finland; hvad Estland angaar, saa skriver Mag. Petersen i sin Fauna af Estland, at *agathina* for mange Aar siden er taget i 2 Stkr. ved Merrekül i Estland, men ikke siden. Imidlertid tvivler han ikke om Dyrenes rigtige Bestemmelse.

Der er altsaa en betydelig Afstand mellem Artens nordligste Findested i Tyskland og dens nu konstaterede Forekomst paa Fyn. At *agathina* vandrer er ganske usandsynligt. I Betragtning af dens største Udbredelse i varmere Lande og dens ganske sporadiske Optræden i Tyskland og Danmark paa Steder, der enten er varme eller dog milde, er jeg mere tilbøjelig til at tro, at *agathina* her er et Relikt fra en varmere Klimaperiode. Imidlertid kan det jo ogsaa være, at det sjældne Dyr bare er overset i Holsten, Slesvig og Jylland, og Forbindelsen mellem Forekomsten ved Hamburg og paa Fyn engang kan paavises. Larven lever paa Lyng, som findes hele Vejen. *Agathina* skal ikke udelukkende søges i Moser, tværtimod oplyser Warnecke, at den ved Hamburg hovedsagelig forekommer i tørre Hedeegne, dog har man iaar fundet en enkelt Larve i en Mose i det sydlige Holsten, og South („The Moths of the British Isles") meddeler, at Dyret findes paa større Heder og i Moser.

Larentia citrata L. ab.*)

Dyret minder dels om Culots Figur, F. 23, Nr. 481, som han betegner med »*truncata* ab.", men som jeg anser for en citrata-Form. Culot er forresten heller ikke sikker paa Identifikationen, idet han i en Tilføjelse til Teksten mener, at det maaske er „en Mellemting mellem *truncata* og *immanata*". Dels minder Dyret ogsaa om Culots Figur, T. 24, Nr. 494, ab. *thingvallata* Stgr., en islandsk Form af *citrata* (*immanata*), dog er mit Eksemplar ikke saa lyst i Sømfeltet og paa Bagvingerne. Imidlertid findes der et lyst

*) Den samme Aberration er taget flere Steder i Jylland: Øster Nykirke, Annerup v. Ellidshøj og Fjældskov v. Ryomgaard. Red.

Baand mellem Rod- og Mellemfeltet kun hos *thingvallata*, og da Sømfeltet ogsaa er forholdsvis lyst, er jeg tilbøjelig til at tro, især efter mine Erfaringer med ab ovo-Opdræt, at det omtalte Eksemplar har thingvallata-Arvemasse, at det, om jeg saa maa sige, er en heterozygotisk *thingvallata*. Men dette vilde betyde, at Former, der svarer til den ægte *thingvallata* en Gang imellem vil kunne findes her paa Fyn, idet de forskellige *citrata*-Former forholder sig i deres Arvelighed efter Mendels Regler.

Hadena aquila Donz., var. (subsp.) funerea Hein.

Funerea og den følgende Art (*Hypenodes tænialis* Hbn.) er endnu ikke fundne i Danmark, men *funerea* har jeg taget iaar (16. Juli 33 N. for Valsbøl ved Flensborg) kun ca. 2 km S. for den danske Grænse, saa den vil maaske ogsaa kunne findes i Sønderjylland.

Hypenodes tænialis Hbn.

Denne Art fandt jeg i stort Antal paa Sukkerlokning den 15. Juli 1933 ved Oversø, ca. 9 km S. for Flensborg, forresten i Selskab med talrige *Tephroclystia pumilata* Hbn. *Tænialis* kan let forveksles med *costæstrigalis*. Arten er fanget i enkelte Stykker omkring Aarhundredskiftet ved Hamburg, men er ellers ikke iagttaget i Slesvig-Holsten.

Svendborg, September 1933.

Jeg takker Hr. Landsgerichtsdirektor Warnecke, Kiel, for følgende Meddelelse:

„Endnu et Par Bemærkninger om Forekomsten af *Agr. agathina*, som jeg først nu har faaet opklaret ved Forespørgsel hos udenlandske Korrespondenter.

1. For det egentlige Finland falder *agathina* bort. Det drejer sig om Findestedet Olonetz i russisk Karelien paa den østlige Bred af Ladoga Søen. Russisk Karelien regnes ikke til Finland, men til Gouv. Petersburg (Leningrad). Arten manglede altsaa hidtil i hele Fenno-Skandien. En gammel Meddelelse nævner Arten fra Estland.
2. De nærmere Findesteder ligger i Mellem- og Vesttyskland, nemlig: Lausitz, Berlin, Nedreelben (Hamburg) baade N. og S. for Elben, Bremen, Østfriesland, Taunus, Pfalz, Elsass, Solothurn, Sydholland, Belgien, næsten hele Frankrig, England, Irland, Skotland indtil Hebriderne og Orkney-Øerne, Spanien."

Svendborg, Oktober 1933.

Spiddede Insekter.

Af E. Nielsen.

Saa langt tilbage som 1926—27 har der i „Flora og Fauna" staaet Meddelelser om spiddede Insekter. Den første var fra Hr. P. Bangsgaard (3. H. 1926) der bad om en Forklaring paa det Fænomen, at han ved Aargab Vest for Ringkøbing Fjord havde fundet forskellige blødhudede Insekter spiddede paa Marehalmens (Hjelme?) spidse Straa. Ud fra egne Iagttagelser af det samme Fænomen besvarede jeg Spørgsmaalet (3. H. 1927) saaledes: Insekterne havde hvilet paa Enden af et Straa, og Vinden havde da trykket dem mod dettes Spids. Enten var da Straaet straks trængt ind i den bløde Hud, eller ogsaa var det gledet maaske blot en Brøkdel af en Millimeter langs Insektets Bug, til det ved et Led trængte ind i den derværende meget tynde Hud.

I Aar har jeg imidlertid set Fluer, der var spiddede paa en saadan Maade, at den ovennævnte Forklaring ikke kan gælde her. Jeg holdt Ferie i Adserbo ved Frederiksværk og kom daglig paa Melby Overdrev. Flere Aftener søgte jeg i Klitten efter „sovende" Anthidier (*A. punctatum*) og fandt da ogsaa en Aften 8 Stykker, Hanner saavel som Hunner. Af og til fandt jeg ogsaa en Flue, der sad spiddet paa et Hjelmestraa: en var spiddet i Brystets Ryg midt imellem højre Vingefæste og Hovedet, en anden i Hovedet lidt under højre

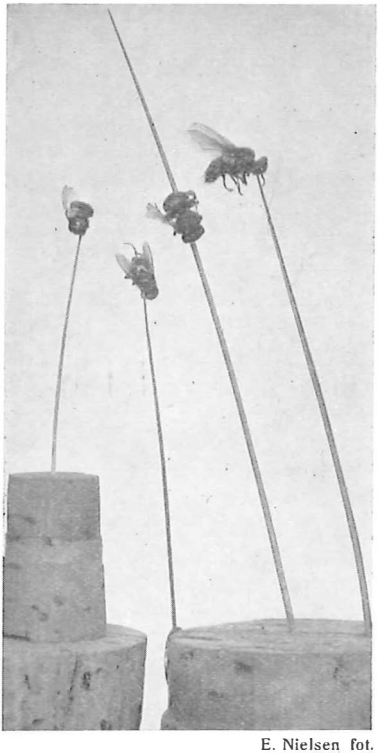

E. Nielsen fot.

Følgende Fluer ses her spiddede paa Hjelmestraa: Nr. 1 fra venstre: *Lucilia* sp. (uden Hoved, spiddet i Brystets venstre Side mellem 1. og 2. Par Ben). Nr. 2: *Onesia polita* Mik.? (spiddet i Brystets Ryg midt imellem højre Vingefæste og Hovedet). Nr. 4 (yderst til højre): *Pollenia rudis* Lin. (spiddet under højre Øje). Nr. 3 i Rækken, nede paa Straaet: den enlige Bi *Anthidium punctatum*, sovet ind i Døden fastbidt til Straaet.

Øje, en tredje i Brystets venstre Side mellem 1. og 2. Par Ben. Den første og anden Flue var levende, da jeg tog dem, og flagrede stærkt for at komme fri, hvorfor jeg i Giftglasset maatte gøre en Ende paa deres Pinsler; den tredje havde mistet Hovedet, en Vinge og alle Benene.

Som allerede nævnt er det indlysende, at disse Eksempler paa Spidning ikke kan forklares ved Vindens Tryk paa selve Insektet, derimod kan det udmærket tænkes, at den stærke Blæst har ført et Hjelmestraa imod en Flue, der har siddet paa et Nabostraa, og den er da blevet spiddet.

Pensionatets Damer og Herrer var altid om Aftenen ivrige efter at fortælle mig deres smaa Iagttagelser fra den forløbne Dag. En god og paalidelig Iagttager, en ung Dame, fortalte saaledes, at hun havde set et Hjelmestraa, der af Vinden stadig med Spidsen blev ført ind mod en sort Bille, der sad paa et andet Straa. Straaet formaaede ikke at trænge ind gennem Billens haarde Panser, men havde der i Stedet siddet en Flue, var den sikkert straks blevet spiddet. Sammenholder jeg den unge Dames Iagttagelse med mine Fund i Klitten og med mit allerede dragne Ræsonnement, da kan den kun bekræfte det sidste: Vinden fører det spidse Straa med stor Kraft mod de Insekter, der hviler paa Nabostraaene; er Insekterne haardskallede, preller Spidsen af, er Huden blød, trænger den ind i Dyret.

Hr. J. Kr. Findal har en anden Forklaring paa Fænomenet „spiddede Insekter" (3. H. 1927), idet han antager, at Dyrene under Flugten er tørnet imod Hjelmestraaenes Spidser. Som et formentligt Bevis herpaa anfører han en Skarnbasse, der sad spiddet paa en Pigtraadsspids, der var trængt ind under Hovedet og ud gennem Ryggen i Nærheden af Bagkropsspidsen. Skønt jeg anser det for usandsynligt, at en Skarnbasses forholdsvis langsomme Flugt kan medføre en saa kraftig Spidning paa Pigtraad, kan jeg godt tænke mig, at en Flue bliver spiddet paa Hjelmestraa, naar den kommer til at tumle imod dettes Spids. Jeg vil dog anse min ovennævnte Forklaring for den sandsynligste.

Sortedamsgade 11, København N., den 1. Septbr. 1933.

Mindre Meddelelser.

Smutuglen som Gæst hos Bier. Da jeg forleden besøgte en bekendt, der er Biavler, viste han mig et Par Sommerfugle, der var fundet i et Bihus. Han mente nok, han havde set nogle inde i Cellerne, da han tog Tavlerne ud, men tænkte ikke videre over det; men da han saa havde slynget Honningen ud, kom de op gennem den flydende Masse,

endnu i Live. Da jeg saa dem, var de døde og noget medtagne, men dog ikke mere, end at Bestemmelsen, *Agrotis pronuba*, var let og utvivlsom. Er dette Dyr kendt som Gæst hos Bierne?

Sollinge Friskole, $^{9}/_{7}$ 33. *Anton Mikkelsen.*

Tephroclystia abietaria Goeze (togata Hb.). Blandt kendemærkerne for denne Tephroclystia-art nævner Ström (nr. 607), Sønderup hos Kløcker (bd. IV, s. 86) og Hofman-Spuler (bd. II, s. 71) dens forholdsvis betydelige størrelse. Dietze (bd. II, s. 31 ff.) forkaster dette som karakteristisk for arten, der også forekommer i samme størrelse som T. *strobilata* Hb., med hvilken den da skal kunne forvexles; det sikre kriterium til at adskille de to arter er palpernes længde, der er betydelig større hos *strobilata*. — Den 23. juni 1930 fandt jeg på Hillerød jernbanestation et stykke, der formentlig tilhører denne art og som synes at svare nøje til den hos Dietze, t. 69 nr. 59 afbildede „hungerform" af *abietaria* [1]). Dets vingefang er kun 16 mm; fra mine expl. af *strobilata* adskiller den sig ved en jævnt udbredt grå bestøvning over begge vingepar, i hvilken tegningen fremtræder mindre tydelig. Det indre sömfelt er mere gråbrunt, på undersiden tydeligere afsat, bølgelinien skarp, midtpletten mindre og meget smallere end hos *strobilata*: palperne rager kun omtrent halvt så langt frem og er rettede fremad, ikke som hos denne sidste noget hængende. — Den 8. juli 1933 fandt jeg i Hillerøds allernærmeste omegn et smukt og velbevaret stk. af *abietaria*, en ♂ af normal størrelse og tegning. — Mon en af grundene til, at *abietaria* kun er fundet så få steder i Danmark, skulde være den, at mindre expl. af den er blevet antagne for *strobilata*? Denne sidste (der findes meget talrig ved Tisvilde) har jeg et par gange truffet i Stenholt Vang og i Stenholt Indelukke ved Hillerød. Sammesteds har jeg forøvrigt den 25. juni 1932 fanget et expl. af den her på egnen massevis forekommende *T. pusillata* F., der måske kan henføres til *v. tantillaria* B.; farven er blank stålgrå, i et parti udenfor midtpletten dog med gulligt skær, den ydre mellemlinie skarp, sort, bølgelinien tydeligere end hos hovedarten, ellers er dyret meget mere ensfarvet end denne, idet de talrige sorte tegninger forsvinder i grundfarven.

K. Wulff.

Admiralen (Vanessa atalanta). Tylands almindeligste Dagsommerfugle er Nældens Takvinge (*Vanessa urticæ*), forskellige Kaalfugle og enkelte andre Arter. Den smukkeste Sommerfugl i det nordlige Jylland er sikkert Admiralen. I Midt- og Østvendsyssel har jeg set denne Sommerfugl flere Steder, men i Ty er den aabenbart sjælden. Det eneste Sted, jeg har set den her, er paa Stenbroen uden for mine Dagligstuevinduer. Den kommer om Eftermiddagen, naar Solen skinner, flyver frem og tilbage, leger med Takvingerne, men holder bestandig til

[1]) K. Dietze: Biologie der Eupithecien. 1. Teil Abbildungen, 2. Teil Text. Berlin 1910-13.

uden for mine Vinduer. Længere vestpaa uden for Skolelokalernes Vinduer kommer den ikke, skønt Stenbroen der har samme Bredde og Udseende som længere mod Øst. Den kommer hvert Aar i Juli Maaned og tumler sig hver Solskinsdag til langt ud paa Eftermiddagen.

Den er ikke bange for Mennesker, flyver dog jævnlig op, slaar sig pludselig ned foran mine Fødder, breder de smukke Vinger ud for ligesom rigtig at nyde Solskinnet, men pludselig slaar den Vingerne sammen over Ryggen og ligner saa en lille mørk Grenstump, som er henkastet paa Stenbroen.

Men nu kommer jeg til det mærkelige og for mig helt uforstaaelige: Jeg har aldrig set mere end een Sommerfugl af den Art her, og da jeg maa gaa ud fra, at Admiralen kun lever eet Aar, hvordan kan der saa hvert Aar komme een Sommerfugl paa det samme Sted, og denne bærer sig ad Aar efter Aar paa samme Maade? Mine lagttagelser omfatter ca. 30 Aar. Er der nogen, som kan give en nogenlunde sandsynlig Forklaring paa dette mærkelige Forhold?

Skjoldborg, Vilsund. *S. C. Sortfeldt.*

Mistelten. Efter Julen 1909 indrykkede jeg i forskellige Blade en Opfordring om at sende mig Kviste af Mistelten, som havde været brugt til Udsmykning af Stuerne i Juledagene. Der kom Sendinger fra adskillige; men det, der forslog noget alvorligt, var en stor Kasse, sendt af Kaptejn H. J. Hansen fra Esbjerg, Fører af S/S. „Hermio" af Kbhvn. Denne Kasse indeholdt Masser, saa der kunde blive henimod 1000 Ekspl. Af nogle af de hvide Bær pressede jeg Frøene ud paa Æbletræer i Haven. Naturligvis kikkede vi efter Spirer om Sommeren; men da der ikke viste sig noget, tænkte ingen mere paa den Sag, indtil jeg 12 Aar efter pludselig opdager, at der paa Gravenstenstræet sidder en temmelig stor Mistelten med 2 Skud fra Grunden, hvert med 3 veludviklede Etager, hvoraf jeg slutter, at den maatte være 3 Aar gl. Men forunderligt er det, at den har kunnet sidde paa et iøjnefaldende Sted lige ved Havens Midtergang uden at blive opdaget, da foruden min Familie mange andre færdedes i Skolehaven. Dagen før jeg opdagede den, havde Hedeselskabets Gartner været der for at beskære Træer, og jeg kunde se, han havde savet en lille Gren af lige ved Siden af Misteltenen, og han havde ikke nævnt noget derom. Og saa var den dog virkelig meget iøjnefaldende: den temmelig store, grønne Busk paa det nøgne Træ. Det var virkelig, som om der havde været noget dulgt og hemmelighedsfuldt ved denne Skabning: 12 Aar har den arbejdet i det skjulte og dog ikke været skjult, og hverken mine Børn eller jeg plejer at gaa med sovende Øjne gennem Livet.

I Skolens Samling laa et Ekspl. for alle Børnenes Øjne, og disse Børn dannede senere den faste Stok i Sangforeningen og Musikforeningen hvis Medlemmer færdedes i Haven til Leg, Kaffedrikning og Koncert. Nogle af Pigerne havde været med at ordne de mange Ekspl. i Poser

til Uddeling. Ved den Lejlighed oplæste jeg Carl Ewalds Eventyr, som for Resten stod i Skolens Læsebog. Ved Gennemgangen af Sagnhistorien blev den selvfølgelig altid fremdraget. Der kan næppe tænkes noget Sted, hvor den havde bedre Betingelser for at blive opdaget end i Mullerup Skolehave, og saa kunde den holde sig skjult i 12 Aar.

Om Efteraaret var Lærerkredsen indbudt og skulde bl. a. se Misteltenen. Lige i Forvejen blev det Storm, og min Kone gik ud for at samle de nedfaldne Æbler; mellem dem laa Misteltenen, knækket ved Basis, saa Mødets Deltagere maatte nøjes med at se den i Glas og Ramme i Skolestuen, hvor den sidder endnu.

Jeg haabede, den skulde skyde fra den brede Basis til næste Aar; det saa nemlig ud, som om der tidligere havde været andre Skud. Frøet har rimeligvis ikke ligget i 9 Aar, inden det spirede; der har nok været Skud flere Gange, som er forulykkede, maaske traadt af, naar man plukkede Æbler; Stedet passede udmærket til at sætte en Fod, naar man skulde op i Træet. Den kom ikke mere igen. Eventyret var ude.

Men efter Nytaar 1930 begyndte et nyt. Fra Gross. Frithiof Heise, Kbhvn, modtog jeg Materiale til 600 Ekspl., og da der var rigeligt med Bær, tilbød jeg at sende saadanne til lysthavende. Der meldte sig mærkeligt nok kun 36, og de fik hver saa mange, som kunde være i en Tændstikæske, saa der kunde jo snart blive mange Planter, hvis de blot vilde spire; de, jeg har „saaet", har ikke vist Livstegn, og er Bærrene, som Botanisk Gartner Lange skriver i „Haven" Jan. 31, maaske ikke fuldmodne ved Juletid, saa er der jo ikke meget Haab om, at der skal fremkomme mange Planter; Hr. Lange nævner da ogsaa Tilfælde, hvor Spireevnen kun var 2 pCt. En af de 36, Læge Mundt, Rudkøbing, har ogsaa haft Skuffelse. Efter flere Aars forgæves Forsøg fik han een pæn Busk; den blev ef en Hest taget i een Mundfuld.

Jeg undredes over de mange Afvigelser fra Gaffelgrening, jeg saa under Ordningen; men ser man efter paa Nærbillederne i „Haven", opdager man baade 3, 4 og 5 Grene fra samme Sted. Det første Billede kan mange ganske vist ikke regne med, da der er indtegnet et Par Fugle, som hver er mindre end et Blad; men det andet synes da at være Fotografi.

Endnu (1933) har jeg ingen spirende set paa mine Træer; det var interessant, om nogle af de 36 Modtagere kunde meddele om bedre Resultat.

Mullerup, Slagelse, Juli 1933. *M. J. Mathiassen.*

Apropos de „springende" Knopper. Desværre er det ikke — trods al Møje og Besvær — lykkedes mig eller min Leverandør af springende Knopper, Hr. Rasmussen, at finde en eneste af de mystiske Tingester i Aar, men vi har dem i venlig Erindring til næste Aar og fremdeles, saa det skulde dog gaa underligt til, om det ikke en Gang skulde kunne lykkes os at faa Fingre i dem en Gang til.

Hvad angaar det sideløbende Spørgsmaal, springende Frø, da har jeg fra mange Sider — maa jeg herved takke de mange, der elskværdigt har sendt mig Meddelelser desangaaende — faaet at vide, at der i Mexico lever en Sommerfugl ved Navn *Carpocapsa saltitans Ww.*, hvis Larve, der lever inde i de forholdsvis store Frø af *Croton calliguaya* (hører til Vortemælksfamilien), er i Stand til at faa de beboede Frø til at foretage høje Spring. Herr L. P. Lauritsen, Tranderup, som alle Fl. og F.s Læsere kender fra hans „Botaniske Kauserier", var saa elskværdig at sende mig 4 beboede Frø, og han fortæller, at han havde dem i en Messingskaal, der stod paa Skrivebordet, og at de tit hoppede saa højt, at de faldt uden for Skaalen ned paa Bordet. Da jeg fik dem, var de ikke mere i Stand til at springe — al Ting skal jo have en Ende — men de to af dem var i Stand til at levere Sommerfugle. idet en ♂ kom frem den 7. Maj og en ♀ den 13. Juni, et mærkeligt langt Spring mellem Klækningstiderne. Af Slægten *Carpocapsa*, hørende til Smaasommerfuglene, har vi her i Landet 4 Arter, hvoraf den bedst kendte er *Carpocapsa pomonella* L., hvis Larver lever i Æbler, Pærer, Rønnebær o. l., men ingen af dem vides at kunne slaa Saltomortaler. For Resten ligner den mexicanske Art i høj Grad den danske — dog er den langtfra saa smuk, idet den mangler den smukke gyldne Plet, som den danske Art har ved Forvingespidsen.

I sit interessante Værk „Die Økologie der blattminierenden Insektenlarven" fortæller Dr. Martin Hering, Berlin, at der foruden Carpocapsa'en findes endnu en Sommerfuglelarve i Mexico, der kan faa det af den beboede Frø til at hoppe, nemlig Smaasommerfuglen *Laspeyresia sebastianae*, der lever i Frøene af Planten *Sebastiana bicapsularis* (ogsaa hørende til Vortemælksfamilien).

I Paraguay lever en Pragtbille, hørende til Slægten *Pachyschelus*. Dens Larve lever minerende i Bladet af en ogsaa til Vortemælksfamilien hørende Plante: *Sapium biglandulosum* Müll. Naar den er færdig med at æde, skærer den et rundt Stykke af Minen løs fra Bladet, og dette Hulrum, indeholdende Larven, falder til Jorden, hvor den lejlighedsvis ses at foretage Spring paa flere Centimeter.

Men dette sidste Eksempel kan jo hverken henregnes til „springende Knopper" eller „springende Frø" — er altsaa et Sidespring. Hermed springer jeg fra.

H. P. S. Sønderup.

Didactylota kinkerella Snell. Endelig — efter mange Aars ihærdig Eftersøgning af nævnte Smaasommerfugl — lykkedes det mig at klække dette lille kontrære Dyr den 8. Juni i eet Eksemplar.

Det var lige nøjagtig 50 pCt. mindre end jeg havde ventet og haabet, idet jeg havde 2 — to — Pupper. Jeg behøver vel næppe at fortælle, at den anden var inficeret med Snyltehveps. — Den 30. Juni viste der sig 4 — ja, mindre kunde ikke gøre det — smaa nederdrægtige Snyltehvepse,

og saasom jeg ikke har Begreb om Snyltehvepse, sendte jeg baade Puppen og de 4 Forbrydere til Herr Kryger, der forhaabentlig yder dem Oprejsning og hæver dem om ikke helt op i Stratosphæren, saa dog over Jævnmaalet af de hidtil fundne danske Snyltehvepse. Ærlig talt: skulde en saa sjælden Sommerfugl, der hidtil kun er fundet i 2 Eksemplarer (Gudmann) ikke ogsaa kunne huse en sjælden Snylter, saa er der ingen Retfærdighed til i Verden. Vi faar at se — jeg venter spændt paa Hr. Krygers Afgørelse.

Angaaende Fundet af Didactylotaen, da maa jeg jo indrømme, at de i August Maaned i Ny og Næ kan findes — spredt og tilfældigt — men der skal et nederdrægtig godt Øje til — og tilmed et øvet Blik — for at finde de saa godt som usynlige Miner i Hjelme (*Psamma arenaria* R. S.). Gudmann har meget indgaaende og meget interessant skildret Fundet af Dyret i „Fl. og F.", Aarg. 1930, pag. 18–19, og han har fundet det saa besværligt at fremskaffe det, at han slutter sin Opsats med en Spaadom om, at Arten ikke her i Landet vil blive klækket igen de første Menneskealdre.

Se, den Spaadom slog altsaa ikke til, men ellers vil jeg ærligt indrømme, at det mere er Lykken end Forstanden, der denne Gang førte til et Resultat.

Til Trods for, at jeg havde anbragt en Bambusstok ved de beboede Straa (som vel at mærke fandtes paa privat Grund, hørende til Villa „Codan", Bøtø paa Østfalster), lykkedes det mig ikke at finde en eneste Mine, hvorimod jeg fandt 2 af Kæppene henkastede i Lyngen.

Derimod havde jeg — yderst snedigt — uden for Østersødiget, hvor jeg havde fundet 2 Miner, lagt en lang Række hvide Sten udfor hver af Minerne, saaledes at den yderste Sten var anbragt lige op ad det beboede Straa. Disse to Straa genfandt jeg, da jeg den 30. April var ovre for at lede dem op, og jeg siger som Gudmann: „Det var mig ikke muligt, selv med Lup, at skelne det minerede Sted fra Resten af Bladet". Alt var vissengult, ensfarvet, og det var Sommerfuglen for Resten ogsaa, da den endelig optraadte paa Skuepladsen. Hvis saadan en Fyr anbringer sig paa et fjorgammelt, vissent Hjelmestraa, vil ingen kunne opdage den, saa det er forstaaeligt, at ingen af de berømte nordtyske Entomologer — den saakaldte Stettiner-Kreds — nogen Sinde har set Dyret i det frie (meddelt af Gudmann i hans føromtalte Artikel, hvori Hering opgives som Hjemmelsmand).

H. P. S. Sønderup.

En lille interessant Sommerfugleoplevelse. Den 24. August i Aar cyklede jeg ad Hovedvejen gennem en ældre Granbevoksning i Holstenshus Skove; jeg saa da en Sommerfugl, der saa mig noget mærkelig ud, fiyve højt oppe i Granerne og derefter sætte sig deroppe; ved Hjælp af Stene og Grene, jeg kastede op i Granen, fik jeg den til at „lette", og heldigvis fløj den nedad og satte sig, saa jeg kunde naa den

med Nettet; det var *Pararge egeria* L., som endnu er en stor Sjældenhed her paa Egnen, hvorimod den nu er meget alm. paa Lolland.

Da jeg kun havde ca. 100 Alen til den lille Vej, der fører ud til en stor Skovmose, hvor jeg saa ofte har glædet mig over Sommerfuglelivet, trak jeg Cyclen; pludselig saa jeg et Par Admiraler, *Pyrameis atalanta* L., sidde paa en solbeskinnet Birkestamme; jeg frydede mig meget over det pragtfulde Syn; pludselig forsvandt den ene tværs over Vejen, og da jeg saa nærmere til, havde den sat sig paa den nederste Del af Stammen af en Eg, der var skrabet af Kævleslæbning og derfor havde udskilt Saft, der nu var i Gæring; ved Siden af Admiralen sad en Sørgekaabe, *Vanessa antiopa* L., som jeg ikke har set her de sidste 30 Aar, saa man kan forstaa, jeg var imponeret og forbavset.

Jeg vendte mig nu atter mod Birkestammen paa den anden Side Vejen, men den anden Admiral var borte, derimod sad der en stærkt rødbrun Dagsommerfugl paa et Ahornblad under Birken, og da jeg fangede den, viste det sig at være *Polygonia C album* L., som ligeledes her hører til de største Sjældenheder. — Her havde jeg altsaa i Løbet af ca. 5 Minutter set 3 af de her paa Egnen sjældneste Dagsommerfugle-Arter.

Ude paa Mosen findes en stor Bevoksning af Tidsler, hvor der har været et Mylder af Dagpaafugleøjet, *Vanessa io* L. og Kejserkaaben, *Argynnis paphia* L. med enkelte Eksemplarer af Varieteten *valesina* Esp. her saa jeg et Eksempl. til af *Polygonia C album* L., men da Eksemplaret var defekt, tog jeg den ikke.

„Rislebæk" pr. Faaborg, 1. September 1933. *C. S. Larsen.*

Vanessa urticae L., ab. ichnusoides Selys. Den 27. August i Aar tog jeg atter 1 Stk. af denne smukke og sjældne Aberration paa en Buddleja i min Have.

Eksemplaret er ikke ganske som det Eksempl., jeg tog 27. Juli, som er omtalt i „Flora og Fauna" 1929, Side 39, idet Bagvingerne paa det sidst tagne Eksemplar er mørkrødbrune med de blaa Randpletter.

„Rislebæk" pr. Faaborg, 1. September 1933. *C. S. Larsen.*

Deilephila nerii Linn taget i Randers. Fredag den 11. Septbr. blev der til Hr. Urmager Hj. Ussing, her, indleveret en stor *Sphingide*, taget paa Rutebilstationen. Ussing bestemte den, trods dens desværre meget defekte Udseende, som *Deilephila nerii Linn.*; han var saa venlig at give mig den, og jeg kom til samme Resultat som han, den grønne Farve kan ved Dagens Lys ses, og den karakteristiske hvid-gule Plet med den sorte Prik er meget tydelig, ligeledes den lyse bølgede Tværlinie paa Bagvingerne.

Ifølge Sigfr. Knudsen, „Flora og Fauna" 1914, er *D. nerii* tidligere taget i Herning og ved Præstbro St. ved Sæby og kan altsaa ogsaa nu

noteres fra Randers. Det er en fremmed Gæst paa vore Breddegrader, dens Vugge stod i Syd-Europa, ja, maaske i Nord-Afrika, hvor særlig Blomsterne af Nerium er dens Yndlingsføde; den flyver hurtigt og sikkert — bedre end mangen Fugl — og den skal ogsaa være taget i Sverige et Par Gange.

Et Par andre Sjældenheder har jeg ogsaa faaet i Aar, idet jeg har taget *Deilephila galii* Rott. i Rebild Bakker; den kom flyvende ved højlys Dag, et meget smukt Eksemplar, *Colias palaeno* Linn., i en Mose i Løvenholm Skov, ♀ og ♂, sidstnævnte desværre noget defekt. Aberrationen *A. paphia valesina* Esp. har jeg taget samme Sted.

K. Leinvigh-Hammer.

Alm. Sandkrabbe (Hyas araneus L.). Et usædvanlig stort Eksemplar af denne Art blev taget paa Kysten mellem Udbyhøj og Grenaa $^{30}/_{3}$ 1928.

Da jeg ikke kunde erhverve Dyret, maatte jeg nøjes med Maalene:
Dyret dækkede i nat. Stilling et Fladerum paa 200 □-cm.
Skjoldets Længde 110 mm.
do. Bredde 80 —
Klosaksebenet, Længde 120 mm.

Maalene blev indsendt til Zoologisk Museum, da jeg efter Sammenligning mener, de var ret usædvanlige, og Sandkrabben ikke er noget almindeligt Dyr i vore Farvande.

Hj. Ussing.

Fortegnelse over Bornholms Storsommerfugle. Igennem en Aarrække har vi forberedt Udarbejdelsen af en Fortegnelse over Bornholms Storsommerfugle, og vi ligger nu inde med saa mange Oplysninger, at vi synes, Tiden er inde til at fremkomme med Resultatet; men forinden vil vi gerne bede Samlere, der er bosiddende paa Bornholm eller har besøgt Øen, om at stille alle Oplysninger til vor Raadighed, for at Fortegnelsen kan blive saa fuldstændig som muligt. Maaske nogle Samlere har bornholmske Sommerfugle i deres Samling; ogsaa Oplysning om saadanne er kærkomne.

Skat Hoffmeyer,
Stiftsprovst.
Aarhus.

Sigfr. Knudsen,
Lærer.
Aarhus.

Glyphodes unionalis Hb. — Ny dansk Sommerfugl hørende til den Afdeling af Smaasommerfuglene, som kaldes Pyraliderne. Blandt en Del Sommerfugle, som Fyrmester E. Lund tog paa Hammeren Fyr den 23. Oktober 1930 og sendte til Stiftsprovst Dr. theol. Skat Hoffmeyer, Aarhus, var der et Ekspl., en ♂, af denne elegante og smukke Smaasommerfugl, der ikke før er taget i Danmark.

Glyphodes unionalis Hb. Hammeren Fyr $^{28}/_{10}$ 30.

Vingerne er gennemsigtige, hvide med stærk iriserende, silkeagtig Glans, Forvingernes Forkant er brun, Følehorn, Krop og Ben er hvide, Panden lysebrun og Øjne sortagtige. Midtpletten paa Forvingen er sort

ligesom den i Prikker eller Smaapletter opløste Sømlinie; desuden findes der 3 mørke Smaapletter langs den brune Forkant. Hannens Bagkrop ender i en Haardusk. Det udspændte Eksemplar maaler 3 cm fra Vingespids til Vingespids. Eksemplaret findes i min Samling.

Fundet af denne Sommerfugl er ejendommeligt og uventet. Ifølge Spuler: „Die Schmetterlinge Europas" er den hjemmehørende i Sydeuropa og den gamle Verdens Tropelande; dog er den ogsaa fundet i enkelte Eksemplarer i Mellemeuropa. *Sigfr. Knudsen.*

To sjældne Natsommerfugle fra Bornholm. Som meddelt i „Fl. og F." 1931 blev *Pygæra anastomosis* L. samme Aar fundet ved Hammeren paa Bornholm; men Eksemplarerne var en Del affløjne, saa de ikke egnede sig til Fotografering. — Jeg har herved Fornøjelsen at bringe et Billede af et Ekspl. af Arten, taget v. Hammeren den 1. Septbr. 32. (Fig. 1.) - Jeg søgte forgæves Dyret i den formodede Flyvetid omkr. 20. Juli Aaret efter, men fandt ingen. Da jeg saa 1. Septbr. tog til Hammeren for at søge Efteraarsdyr, kom der en Spinder til Lygten; det var *P. anastomosis* L. Dyret var nyklækket og fejlfrit; men venstre Forvinge er siden, ved et kedeligt Uheld, blevet beskadiget. — I Tyskland optræder Arten i to Generationer, og dette Eksemplars sene Forekomst kunde tyde paa, at den ogsaa gør det her paa Bornholm, i hvert Fald i varme Somre som i 1932.

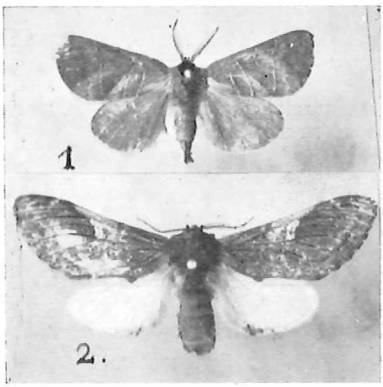

J. Chr. Jensen fot.
Fig. 1. *Pygæra anastomosis* L. Hammeren, Bornholm, 1/9 32.
Fig. 2. *Notodonta phoebe Sieb.* Dueodde, Bornholm, 31/8 33.

Det andet Billede, Fig. 2, viser et Eksemplar af *Notodonta phoebe Sieb.* taget ved Dueodde 31. August 1933. Hos Klöcker angives der at være taget to Stykker af Arten som Larver ved Helsingør, men da den ikke senere er genfundet, og Nordøstsjælland er en af de Landsdele, der er bedst undersøgt i entomologisk Henseende, blev den nærmest regnet for en tilfældig fra Sverige indslæbt Art. Det er mig derfor en Glæde at kunne meddele om dette Fund.

Ligesom førstnævnte kom den til Lygten — en Petroleumslygte med Glødenet — som jeg gik med paa Vejen til Dueodde Sydfyr; den kom i rasende Fart og slog nogle Kolbøtter hen ad Vejen; jeg sikrede mig Dyret, som jeg straks saa var ny for min Samling, men jeg blev ikke saa lidt overrasket, da jeg ved Hjemkomsten kunde konstatere, at det var den sjældne *N. phoebe Sieb.* — ny for Bornholm. Desværre er venstre Forvinge lidt afgnedet. — Spuler skriver om dens Forekomst: Sydsverige, Mellemeuropa til Norditalien og Sydfrankrig. *J. Chr. Jensen,*
Ronne.

Uldhaandskrabben fundet i Danmark. Den kinesiske Uldhaandskrabbe *(Eriocheir sinensis* M.-Edw.) blev i 1912 for første Gang iagttaget i et Tilløb til Weser, men bredte sig hurtigt over store Dele af Nordtyskland. Arten synes kun at kunne yngle i Brakvand, men de voksne Individer trænger langt op i Vandløbene. E. Stephensen skrev om den i „Naturens Verden", December 1930: „Man kunde vente, at Uldhaandskrabben vilde udvide sit Omraade mod Nord, og saaledes er det ogsaa gaaet. Den 8. Oktober tog Fisker Boy S. Petersen, Rudbøl, to Uldhaandskrabber ved Højer Sluse; den største knustes under Fiskeriet, men den mindste sendte han mig, da han aldrig før havde set en saadan Krabbe. Det var altsaa en Uldhaandskrabbe, let kendelig paa de snurrige, laadne Klosakse, hvor kun „Fingrene" stikker nøgne frem; det var en Han, hvis Rygskjold maalte 57 mm i Længde; Afstanden mellem Spidserne af de udstrakte Ben af fjerde Par var godt 30 cm; Vægt 125 g.

Endnu er Uldhaandskrabben vel en Sjældenhed hos os, men snart vil den være almindeligere end ønskeligt i Vidaa, og der er al Rimelighed for, at den vil brede sig til nordligere Aaløb og Brakvande til liden Glæde for vore Fiskere". (jvfr. „Ferskvandsfiskeribladet", November 1933.)

C. V. Otterstrøm.

Litteratur.

J. Bjerg-Thomsen: Fugle fra Fjorden. Rørdrum og Kærhøg. (118 Sider st. Okt. Pris Kr. 6,75. Gyldendal).

Kun faa har set Rørdrummen her i Landet, endnu færre kender noget til den, og ingen saa godt som Redaktør J. Bjerg-Thomsen, der har levet hele sit Liv i den Egn — omkring Vester Stadil Fjord — hvor Rørdrumme og Kærhøge (Rørhøg og Hedehøg) endnu forekommer ynglende, om end i beskedent Antal.

Forfatteren er en kyndig Ornitholog, en sikker Iagttager, en meget dygtig Fotograf, og forstaar paa en interessant, stemningsfuld og fornøjelig Maade at berette om sine Oplevelser i de mægtige Rørskove — blandt de største i Europa, siges der — derude ved Fjorden. Intet Under da, at „Fugle fra Fjorden" er blevet den prægtige Bog, den er. Fra Forlagets Side er der ofret meget paa, at de sjældne — ja enestaaende — Billeder — ca. 70 — kan komme til deres Ret, og det er lykkedes udmærket. Den bør findes i enhver Skoles Bogsamling, og det var ønskeligt, at alle Jægere lærte den at kende; at Ornithologerne anskaffer den, er nærmest en Selvfølge.

Sigfred Knudsen.

Per Olof Swanberg: Krankesjøn, et Fuglenes Paradis. Paa Dansk ved Ingvard Lieberkind, (158 S. st. Okt. Pris Kr. 6,75. Gyldendal.)

Krankesjø er — efter de skønne Billeder i Bogen at dømme — en henrivende smuk lille Sø. Den ligger i Skaane lidt Øst for Lund og synes først at være „opdaget" som Fuglesø for ganske faa Aar siden — i 1927 staar der paa Omslaget! Et mærkeligt Tilfælde; men godt at man endelig fandt den; thi at Søen huser et endog meget rigt Fugleliv, er man ikke i Tvivl om, naar man har gennemlæst den interessante Bog og har set alle de smukke Fotografier af en lang Række Fuglearter, der yngler i eller ved Søen eller holder til der.

Den er et værdigt Sidestykke til den lange Række af skandinaviske Fuglebøger, der har set Lyset i de senere Aar. Selvfølgelig køber alle Ornithologer Bogen; men enhver, der har Sans for Naturen og holder af de dejlige Dyr, som Fuglene gennemgaaende er, bør anskaffe den. — Navnene: Gyldendal og Ingvard Lieberkind borger for, at den danske Udgave staar paa Højde med den svenske.

Sigfred Knudsen.

J. E. V. Boas: Lærebog i Zoologien, nærmest til Brug for studerende og Lærere, er udkommen i 6. forbedrede Udgave.

Forfatteren siger i Forordet: Der er i denne Udgave ikke foretaget nogen mere omfattende Forandringer. Af Vigtighed er de Rettelser, der er foretaget ved Fremstillingen af den metodiske Kærnedeling, ved Fremstillingen af Æg- og Spermatozedannelsen og ved visse Punkter af Nedstamningslæren, ved Fremstillingen af Ledormenes Nervesystem o. s. v. Men iøvrigt er der foretaget talrige smaa Forandringer og Rettelser. Nogte faa nye Figurer er kommet til. *S. K.*

Niels Hedin: Hammer Bakker. Et Mindeskrift. (320 S. stort Format. Udgivet af Sagfører Anders Olesens Arvinger, Nørresundby 1931.)

Hammer Bakker, 7—8 km N.Ø. for Nørresundby, hører til Danmarks ejendommeligste og smukkeste Landskaber. Det foreliggende, meget stort anlagte og særdeles nydeligt udstyrede Værk af Forfatteren, cand. pharm. Niels Hedin, handler om disse Bakker og Egnene deromkring. Bakkernes Flora og Fauna er omtalt i et Afsnit for sig (S. 43—79), og

denne Anmeldelse handler kun om dette Afsnit. Store Partier af Bakkerne er beklædt med Skov, lige fra smukke, højstammede Bøgeskove til lave, vindhærgede Krat af Bævreasp-Pur. Enebær optræder flere Steder i udbredte Vegetationer. Der findes flere større og mindre Egekrat, og af de øvrige Skovtræer er El, Pil, Røn, Tørstetræ og Hassel ret rigt repræsenteret, men af Birke er der meget faa. Naturligvis er der ogsaa en hel Del Naaletræsplantager. Hvor der ikke er Skov, er der Lyngarealer, Moser eller tørre, sandede Partier, bevokset med Græsarter og Star. Lyngen er mange Steder kraftig og spættet med Arnica, Vild Skorzoner, Gyvel, Gederams og hist og her Gøgelilje, Hønsebær, Tranebær og Mosebølle. Tyttebær og Blaabær findes i stor Mængde.

Der er mange Ræve og Harer i Hammer Bakker, ogsaa en Del Raadyr, Grævlinge og Lækatte, men Maaren er sjælden. Af Rovfugle, der har hjemme i Bakkerne, nævnes Musvaage, Taarnfalk, Spurvehøg og Skovhornugle. Moseuglen er set en enkelt Gang, og Hedehøgen har i de senere Aar holdt sit Indtog i Bakkerne.

Om de øvrige Fugle, om Krybdyr og Insekter siges der ellers kun lidt, og det drejer sig væsentligst om almindelige Arter, der findes paa alle lignende Lokaliteter.

Om Værket som Helhed maa siges, at det er særdeles interessant og velskrevet. Det er et mægtigt Arbejde, der er gaaet forud. Bogen, der er prydet med et meget stort Antal særdeles smukt udførte og interessante Billeder, er kun trykt i 400 Eksemplarer.

Sigfred Knudsen.

Udkomne Hæfter:

Naturens Verden. April 1933: Ove Paulsen: Til Minde om Johs. Schmidt, Th. Mortensen: Et formodet nulevende Abe-Menneske — „Et Missing Link" — fra Sumatra, Axel Garboe: Joseph Gottlieb Kölreuter, Beretning om Naturfredningsraadets Virksomhed i Aaret 1932.

Maj 1933 (er omtalt i 3. Hæfte).

Juni—Juli 1933: Julie Vinter Hansen: Fra mine Besøg paa Amerikas største Observatorier, Paul Molde: Det biologiske Verdensbillede, Chr. Gandil: Stormskade i Skov, Orla-Jensen: Kulde og Liv.

August—September 1933: Aug. Mentz: Frederik Weis, Sophie Petersen: Et Besøg i Kinas geologiske Undersøgelse, Kai Portman: Om Intermedin, T. Bjerge: Nogle Træk af den moderne Atomforsknings Udvikling.

Oktober 1933: R. Spärck: Dansk Naturhistorisk Forening 1833—1933, Poul Bergsøe: Universets Ekspansion, Victor Madsen: Et Menneske fra Istiden i Minnesota, Leo Lysgaard: Om Afhængighedsforholdet mellem Luftens Temperatur og Fugtighed og dets Betydning, Julie M. Vinter Hansen: Saturn og dens hvide Plet.

I samtlige Hæfter tillige: Anmeldelser, Mindre Meddelelser, Møder og Ekskursioner, Stjernehimlen (i paagældende Maaned).

Naturens Vidundere: Hæfte 4: Mag. scient A. Kiilerich: Hvad fortæller Skyerne? Svend Skov: Bananens eventyrlige Rejse, Stud. mag. Poul Valentin Jensen: Skomagerfuglen eller Klyden, Stud. mag. Chr. Vibe: Paa Sivsangerens Enemærker.

Hæfte 5: Skovrider C. Weismann: Raadyret, Mag. scient. Marie Jørgensen: Røvere og Stimænd blandt Insekterne, Major J. v. Oertzen, Bayern: Urskovens Gnom, Mag. scient H. V. Brøndsted: Ferskvandssvampene.

Hæfte 6: Dr. Seinosuke Uchida: Sjældne Fugle i Japan, Dr. Orshitsky: Tilpasningsevne hos Dyr, Dr. James Hornell: Blæksprutten — Havets Rædsel, Prof. Dr. A. Wagner: Bestøvningen hos Salvia.

Hæfte 7: Lektor, cand. mag. Sophie Petersen: I de forstenede Skove, Førstelærer L. P. Jensen: Hvorledes Sommerfuglene skuffer og skræmmer, Prof., Dr. F. Pax, Breslau: Hvad bruges Koraller til?

I hvert Hæfte desuden: „Den astronomiske Spalte" og „I Naturens Værksted".

Danmarks Pattedyr. Red. af A. L. V. Manniche. 1. Hæfte er udkommet og handler om vore Pattedyr i Fortiden, skrevet af Cand. mag. M. Degerbøl. Hæftet indeholder smukke Farvetavler: Skovmaar, Husmaar, Rødmus, Markmus og Vandrotte samt meget andet fortrinligt Billedstof. — Der skal komme 30 Hæfter à 1 Kr. (Gyldendal).

Sjr. K.

FLORA OG FAUNA

UDGIVET AF

NATURHISTORISK FORENING

FOR JYLLAND

MED STØTTE AF UNDERVISNINGSMINISTERIET

REDAKTION:

SIGFRED KNUDSEN, ALBERT JENSEN

1933

I KOMMISSION HOS P. HAASE & SØN, KØBENHAVN

CLEMENSTRYKKERIET (C. REIMANN)

AARHUS 1933

INDHOLDSFORTEGNELSE

Side

Botaniske Kauserier XIX og XX (11 Ill.) Af Sparekassebogholder *L. P. Lauritsen.* 1, 3, 41, 113

To Sommerfugle — *Plusia chryson* Esp. og *Larentia cambrica* Curt — nye for Danmark (2 Ill.) Af Docent, Dr. phil. *K. Wulff.* 9

Springende Knopper ..... Af Lærer *H. P. S. Sønderup.* 9

Sønderjyllands Naturforhold og Fugleliv (6 Ill.). Af Biblioteksassistent *Leo Moesgaard* (Fortsættelse). 17, 121

Misteltenen som magisk Plante. I. Mistelten og Flyverøn. II. Den gyldne Gren. Af Seminarielærer *Albert Jensen.* 33 og 65

Om Anthomedusen *Sarsia* Lesson. (2 Ill.). Af Urmager *Hj. Ussing.* 49

Ulvefødder og Bregner i Bøtø Omraadet, Falster. Af Lærer *L. Kring.* 74

Danske Vegetationsbilleder. 10. Vaarby Aabanker. Af Direktør *Sv. Andersen.* 79

Rørdrummens Flugt (3 Ill.)..... Af Lærer *Sigfred Knudsen.* 86

Ornithologiske Iagttagelser i Thy og Vendsyssel (13 Ill.). Af Trafikassistent *Th. Kjær.* 97

H. Weis (m. Fotografi). Af Viceskoleinspektør, Dr. phil. *Esben-Petersen.* 129

Nye danske Nepticulider .... Af Lærer *H. P. S. Sønderup.* 130

Agrotis agathina Dup. — ny Sommerfugl for Danmark (2 Ill.) Af Direktør *K. Groth.* 132

Spiddede Insekter (1 Ill.) ..... Af Kommunelærer *E. Nielsen.* 135

Mindre Meddelelser:

Tilføjelser og Rettelser til min Artikel „Bornholms koldblodede Hvirveldyr". Af Günther Hecht. 11

Ferskvandsfiskene paa Bornholm ..... Af C. V. Otterstrøm. 13

Silkehalens Forekomst i 1932-33 (Opfordring).. Af P. Jespersen. 14

Dagsommerfugle i Sundby Storskov (2 Ill.) Af Hother F. Garde. 55

Lophyrus hercyniæ Htg..... Af Jørgen Bruun. 57

Frø jagende Natsværmere ..... Af Leo Novrup. 57

Hugormen som Mælkedrikker..... Af Leo Novrup. 58

Acherontia atropos og Bierne..... Af Anton Mikkelsen. 58

Caradrina selini B. paa Skagen ..... Af Anna Glintholm. 58

Flagermus, flyvende om Dagen .... Af A. Fock. 59

Billen *Pyrochroa rubens* Schall..... Af A. Fock. 59

Fuglenotitser fra Bornholm ..... Af A. F. V. Seier. 88

Et Par Iagttagelser angaaende Solsorten..... Af Frede Astrup. 89

Nordisk Radeløv (*Asplenium septentrionale*) .... Af L. Kring. 90

Side

Sommerfuglenotitser fra Jellingegnen ..... Af Aage Videbæk. 91
Tillæg til Fortegnelse over Danmarks Vaarfluer. Af Esben-Petersen. 91
Sommerfuglenotits ..... Af Olaf Bager. 91
Liden Padderokke (*Equiselum variegatum*) (1 Ill.) Af L. Kring. 92
Nyt Vaarfluefund paa Bornholm ..... Af J. Kr. Findal. 92
Den store Skivesnegl (*Planorbis corneus* L.) .. Af Hj. Ussing. 92
Smutuglen som Gæst hos Bier ..... Af Anton Mikkelsen. 136
Tephroclystia abietaria Goeze (*togata* Hb.) ..... Af K. Wulff. 137
Admiralen (*Vanessa atalanta*) .... Af S. C. Sortfeldt. 137
Mistelten ..... Af M. J. Mathiassen. 138
Apropos de „springende" Knopper ..... Af H. P. S. Sønderup. 139
Didactylota kinkerella Snell ..... Af H. P. S. Sønderup. 140
En lille interessant Sommerfugleoplevelse .... Af C. S. Larsen. 141
Vanessa urticæ L. *ab ichnusoides* Selys .... Af C. S. Larsen. 142
Deilephila nerii Lim. taget i Randers. Af K. Lemvigh-Hammer. 142
Alm. Sandkrabbe (*Hyas araneus* L.) ... . Af Hj. Ussing. 143
Fortegnelse over Bornholms Storsommerfugle (Opfordring) 143
Glyphodes unionalis Hl. — Ny dansk Sommerfugl (1 Ill.) Af Sigfred Knudsen. 143
To sjældne Natsommerfugle fra Bornholm (2 Ill.) Af J. Chr. Jensen. 144
Uldhaandskrabben fundet i Danmark ..... Af C. V. Otterstrøm. 145

Foreningsmeddelelser:

Naturhistorisk Forening for Sjælland..... 59, 93
Naturhistorisk Forening for Lolland-Falster 60, 93
Ekskursionsberetninger..... 61
Naturhistorisk Forening for Jylland..... 94

Litteratur-Anmeldelser:

Axel Lange: Fynske Plantenavne og Folkeminder om Planter (Albert Jensen) 15
Danmarka Fauna Nr. 37: Frynsevinger eller Blærefødder. Af J. Maltbæk (J. Kr. Findal) 16
C. B. Schau: Hvad Roserne lærte mig ..... (Albert Jensen) 94
Knud Brandt Klixbül: Mit Kaktusvindue . .... (Albert Jensen) 94
K. Stephensen: Haveedderkopper og Rankefødder .. (Hj. Ussing) 95
J. Bjerg-Thomsen: Fugle fra Fjorden ..... (Sigfred Knudsen) 145
Per Olof Swanberg: Krankesjøn ..... (Sigfred Knudsen) 146
J. E. V. Boas: Lærebog i Zoologien ..... (Sigfred Knudsen) 146
Niels Hedin: Hammer Bakker ..... (Sigfred Knudsen) 146

Jydsk naturvidenskabeligt Selskab

har til Formaal at virke for et arbejdende naturvidenskabeligt Institut og at støtte det naturhistoriske Museum i Aarhus, især ved at skaffe det naturvidenskabelige Tidsskrifter — f. T. 15 — som først cirkulerer til de Medlemmer, der ønsker det.

Selskabet modtager med Glæde Indmeldelse af alle naturvidenskabeligt interesserede.

Kontingentet er 10 Kr. aarlig, og Indmeldelse sker ved Henvendelse til Lektor *Mathias Møller*, Pontoppidansg. 24^3, Aarhus.

Naturhistorisk Museum

i Aarhus

modtager med Tak alt hørende til dansk Fauna, særlig ikke helt almindeligt forekommende Arter; ogsaa Mosefund er meget velkomne. Henvendelse til Museets Leder, Lektor V. R. Møller, Nyborggade 6, Museumsbestyrelsens Formand, Lærer J. Kr. Findal, Lukas Kirkeplads 8, (Insekter) eller Lærer Sigfred Knudsen, Villa „Fyen", Chr. Winthersvej (Danske Fugle og Pattedyr).

Formændene for de fire Provinsforeninger er:

Lærer *J. Kr. Findal*, Lukas Kirkeplads 8, Aarhus (Jylland), Førstelærer *L. P. Jensen*, Højelse (Sjælland), Lærer *P. J. Pedersen*, Bogense (Fyen) og Lærer *L. Kring*, Nykøbing F. (Lolland-Falster).

Udstopning af

Fugle og Pattedyr

bedst og billigst.

Stort Lager af zoologiske Præparater til Dekoration og Undervisningsbrug.

— Forlang Tilbud. —

Insektnaale, sorte og hvide.
Etiketnaale ⌀ Spændenaale.
Spændetræ ⌀ Tørveplader.
Ketscherringe ⌀ Pincetter.
Samleglas ⌀ Præparatglas.

Præparerede Insekter.

Konservator Johs. Larsen

St. Torv 10 [2] AARHUS Telf. 5944

En sjælden Fugl

faar De udstoppet smukkest og bedst i Skandinaviens største Præparationsforretning. Stort og fint Lager af saavel skindlagte som udstoppede Pattedyr og Fugle til videnskabelig Brug. — Leverandør til Skoler og Museer i Ind- og Udlandet. — Ill. Prisliste gratis.

Konservator Hansen, Herning. Telf. 335.

Specialforretning:

Udstopning og Salg af alle Arter Fugle og mindre Pattedyr.

Til Undervisning anbefales mine **Smaafugle** og **Mus i Glaskasser** — meget praktiske.

Altid meget stort Lager! Bedste Arbejde! Hurtigste Levering!

Eftersyn og Reparation af zoologiske Samlinger udføres.

Forlang illustreret Katalog og Tilbud, naar De skal købe.

Konservator Chr. Aaboe Sørensen,

Telefon Nr. 297. Silkeborg. Vestergade 117.

Oversættelser

til Tysk. — Korrespondance, Publikationer, Afhandlinger o. s. v.

Translatør P. Kaad, Brønderslev.

Alle tidligere Aargange af „Flora og Fauna"

kan faas v. Henv. til Lærer Sigfred Knudsen, Villa „Fyen", Aarhus.

Prisen for de forsk. Aargange ligger mellem 1,50 Kr. og 5,00 Kr. Aargang 1919 kan kun faas, naar et større Antal Aargange købes samtidig. Enkelte Hæfter 75 Øre.